

ELEMENTELE TRACO-GETICE ÎN SCITIA ȘI BOSPORUL CIMMERIAN *

Preliminarii. S-a relevat de multă vreme prezența unor elemente tracice în Scitia și regatul bosporan, adică în sudul actualei R.S.S. Ucrainene, în Crimeea și Peninsula Taman, de-a lungul țărmului nordic al Pontului Euxin, în niște ținuturi izolate și destul de îndepărtate de spațiul traco-getic din Peninsula Balcanică și valea Dunării de jos. În textele literare, monedele căpeteniilor bosporane, dar mai ales în numeroasele

* Acest studiu istoric-lingvistic și epigrafic a fost redactat în anul 1947, fiind apoi îmbogățit, în măsura posibilului, cu noi informații documentare și date bibliografice.

În afară de abreviațiile adoptate în revistă sint utilizate în prezentul articol următoarele abreviații :

<i>ADB</i>	= <i>Antike Denkmäler in Bulgarien</i> , bearb. v. E. Kalinka, Viena, 1906.
<i>CAH</i>	= <i>Cambridge Ancient History</i> (vol. VIII, 1930).
<i>Detschew, Sprachreste</i>	= D. Detschew, <i>Die thrakischen Sprachreste</i> , Viena, 1957.
<i>DTR</i>	= G. I. Kazarov, <i>Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien</i> , DissPann, II, 14, Budapesta, 1938.
<i>FGH</i>	= <i>Die Fragmente der griechischen Historiker</i> , von Felix Jacoby, Berlin, I, 1923; II, 1926; III, Leida, 1940.
<i>GDI</i>	= <i>Sammlung griechisch Dialektinschriften</i> , hg. v. H. Collitz, F. Bechtel, I, 1884; II, 1899, III, 1888; IV, 1886.
Head, <i>HN</i>	= Barclay V. Head <i>Historia numorum, A manual of greek numismatics</i> , ediția II, Oxford, 1911.
<i>IAK</i>	= <i>Izvestiia imperat. archeol. komisii</i> , I, Petrograd, 1901.
<i>Ist. Bosp.</i>	= <i>Iz istorii Bospora</i> , Moscova, 1935
<i>Izv Muz</i>	= <i>Izvestiia narod. Muzei</i> , Sofia, 1907.
<i>KW</i>	= <i>Griechische Grabreliefs aus Südrussland</i> , hg. v. Galgolf Kieseritsky-C. Watzinger, Berlin, 1909.
<i>Matarch</i>	= <i>Materiall po arheologii Rosii</i> .
Minns	= Ellis H. Minns, <i>Scythians and Greeks</i> , Cambridge, 1913.
Pridik, <i>Stemp.</i>	= E. Pridik, <i>Die Astynomennamen auf Amphoren — und Ziegel — stempeln aus Südrussland</i> , Berlin, 1928.
Rostovzev, <i>Ir. Gr.</i>	= M. I. Rostovzev, <i>Iranians and Greeks in South Russia</i> , Oxford, 1922.
Tomaschek	= W. Tomaschek, <i>Die alten Thraker</i> , Viena, 1893—1894.
WP	= A. Walde-J. Pokorny, <i>Vergl. Wörterbuch der idg. Sprachen</i> , Berlin.
ZapOd	= <i>Zapisti imper. odesskago obščestva istorii i drevnostie</i> .

inscripții ale regiunii se păstrează o bogată serie de nume personale deosebite de cele grecești și iraniene (scitico-sarmatice) și care-și află corespondenți deplini ori analogii foarte apropiate numai în onomastica traco-getilor. Asemenea prețioase mărturii — deși lipsește o tradiție documentară sau măcar o mențiune izolată despre existența unei grupe trace în spațiul

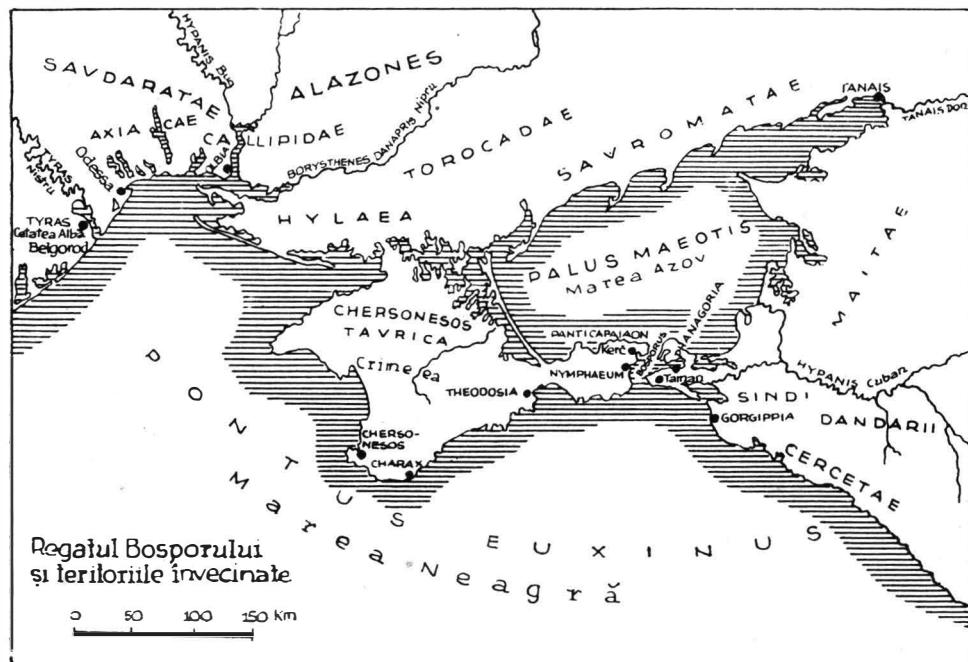

Fig. 1. — Țărmul nordic al Pontului Euxin, cu localitățile principale în care s-au descoperit inscripții cu nume personale traco-getice.

scito-sarmatic — arată că e vorba aici cu toată siguranța de niște enclave trace, a căror origine și importanță au fost apreciate în chip diferit de cercetători în cursul secolelor XIX și XX. Opiniile respective au variat în funcție de mijloacele documentare disponibile ca și de atitudinea personală a fiecărui erudit față de putința înruderii între tracii balcanici și populațiile legendare din teritoriul scitic, în primul rînd cimmerienii; această divergență de opinii persistă și astăzi, fără a se întrevădea încă o soluție deplin mulțumitoare pentru o problemă lingvistică și istorică de oarecare importanță.

Pentru simplificare și mai multă claritate, vom observa de la început că enclavele traco-getice din Scitia și Bospor se repartizează în două zone bine distincte : a) teritoriul de la vest de Nipru (Borysthenes), b) Crimeea estică, Taman și țărmurile Mării Azov. Dacă elementele din colțul sud-vestic al Ucrainei (între Nistru și Nipru) se explică mai ușor — cum s-a admis de cei mai mulți — prin faptul unei depline continuități geografice

cu spațiul traco-getic din Balcani și de la Dunăre, poate în sensul unei expansiuni traco-getice spre răsărit, — în schimb elementele mult mai numeroase și compacte din centrul regatului bosporan (mai ales la Panticapaion, actualul Kerçi) au fost justificate prin ipoteze și teorii grupate în jurul a trei soluții mai de seamă: 1) simplu import de nume personale trace de către dinastia bosporană (de neam iranian) a Spartokizilor, după Boeckh (mai jos, p. 311); 2) emigrare de traci, în formații militare de mercenari, începând din secolul V î.e.n., sau prin deplasări pașnice ale populației pe uscat ori pe mare (Perrot, Geyer etc., resp. Mateescu); 3) vechime mai mare, un fel de „autohtonie” a acestor traci, descendenți ai cimrierienilor sau ai altor seminții de spiță tracă (Minns, Rostovțev, Pârvan etc.). Din aceste formule, prima a fost demult abandonată, după ce s-a remarcat că nu numai dinastia Spartokizilor (respectiv regii Cotys, Rhescuporis, Rhometalces din secolul I și urm. e.n.) ci și elemente populare de rînd în regatul bosporan poartă nume de cea mai pregnantă și autentică factură tracică. Azi sint luate în seamă numai cele două formule din urmă, pe care le vom examina mai deaproape în paginile următoare, fără intenția și pretenția de a formula noi ipoteze și conjecturi alături de cele existente. În loc de această preocupare, socotim că readucerea în discuție a problemei istorice-lingvistice a elementului traco-getic în Scitia și Bospor comportă în prealabil necesitatea reexaminării materialului documentar al *numelor proprii*, care n-a fost clasificat și interpretat corect nici în amplul repertoriu al lui L. Zgusta (vezi mai jos, p. 315), nici de G. G. Mateescu, care s-a ocupat mai intens cu problema tracilor din spațiul scito-sarmatic într-o lucrare ce avea drept obiectiv tocmai clasificarea acelor *Nomi traci nel territorio scito-sarmatico* (ED II, 1924, p. 223—237), — cercetare meritorie și interesantă, care însă este departe de a putea fi luată ca model, nesatisfăcătoare nu numai prin concluziile de ordin general, ci mai ales prin felul defectuos cum a fost alcătuit repertoriul de *nomi traci* (mai jos, p. 316), care necesită o integrală revizuire cu modificări substanțiale, spre a stabili o temelie mai solidă pentru discuțiile asupra chestiunii istorice și etnologice a extensiunii spre est a tracilor în afara graniței lor etnice, ca și asupra relațiilor dintre semințiile traco-getice și cele iraniene.

Înainte de expunerea într-un repertoriu critic a acestui material onomastic (care constituie singurul indiciu asupra caracterului tracic al unei părți a populației de la țărmurile nordice ale Pontului Euxin în antichitate), socotim utilă și necesară orientarea asupra expansiunii traco-getice în spațiul scito-sarmatic în lumina cercetărilor și opiniilor de pînă acum.

A) GEȚII DE LA RĂSĂRIT DE SIRET

Între Siret (vechiul Tiarantos-Hierasus, granița geografică de răsărit a Daciei libere, dinainte de anul 106 e.n.) și Nistru, populația daco-getică, era amestecată cu triburi celto-germanice și sarmatice, a căror așezare și importanță (în baza datelor documentare vagi și nelipsite de echivoc)

nu pot fi indicate mai deaproape, după cum acest lucru nu poate fi stabilit nici pentru geto-dacii de aici. Vasile Pârvan, examinând expansiunea estică a daco-geților (*Getica*, p. 238—247), consideră de origine getică nu numai triburi cu nume de apartenență evidentă (*Carpo-dacii*, *Costobocii*; cf. și „deșertul geților”, Strabo VII 306, interpretat de Müllenhoff¹ și Pârvan² ca „stepa Geților”, prin Bugeac), dar și grupuri mult mai puțin sigure, ca *Harpîi*, *Carpiani*, *Tyragetae*³, *Tagri*. În legătură cu populația teritoriului dintre Siret și Nistru, poate fi acceptată numai în parte concluzia lui Pârvan (p. 240): „că (aceste regiuni) erau de fapt țări dacice, ni se confirmă prin toponimia ce ne-a păstrat tot Ptolemaeus din această regiune transdanubiană a Moesiei Inferioare: el cunoaște aici, între Siret și Nistru, chiar pe Nistru orașul Tyras (cu numele lui getic), deasupra brațului Chilie, la mare, „Αρπυιό πολις — iar la răsăritul Siretului *Zargidaua*, *Tamasidaua* și *Piroboridaua* (III 10, 7—8)”. Fiind rare inscripțiile din această regiune avem puține nume personale traco-getice, cum ar fi *L. Iul(ius) Iulianus qui et Rundacio* la Șendreni (lîngă Bărboși, pe malul Siretului⁴; numele a fost interpretat de Mateescu⁵ ca o formă romanizată a traco-dacului **Runda-ces*, care ar avea aceeași rădăcină cu *Rhondes*⁶; dar *Rundacio* ar putea fi o formă latinizată a numelui de rîu din Asia Mică *Rhyndacos*, cunoscut și ca nume de persoană⁷. Un provincial roman din Piroboridava, stabilit la Novae în Moesia

¹ K. Müllenhoff, *Deutsche Altertumskunde*, III, 1892, p. 145.

² V. Pârvan, *Getica*, p. 67.

³ În ce privește pe *Tyragetae*, e de observat că numele lor nu pare a fi avut însemnarea de „geții de la Tyras” (Pârvan, *op. cit.*, p. 67, 238); dar nu poate fi interpretat nici în sensul preconizat de P. Kretschmer, *Glotta*, XXIV, 1936, p. 42—43, care considerînd pe *Tyragetae* ca scitic și derivat cu sufix -g- + -la (care formează plurale, la fel ca în *Massagetae*, *Thyssagetae*, tot scitice), afirma că *Getae* este o formă scurtată dintr-un nume mailung derivat cu -g- -l-, -k- (ori -g-) -l-, cum ar fi *Matyketae*, *Madgyetae*. Prescurtarea unui astfel de nume ar fi fost făcută, după Kretschmer, de vreun popor străin, nu de sciți. Din aceste premise prea puțin consistente ar rezulta concluzia, *dass die Geten, wie ihre Nachbarn im Westen, die Agathyrsen, einen skythischen Namen trugen und daher wohl wie jene aus einer skythischen Oberschicht, die dem Volke den Namen gab, und einer thrakischen Unterschicht bestanden*. Asemenea încheiere cu totul ipotetică are de fapt puține șanse de a fi adevărită, după cum pretinsa influență religioasă scito-iraniană asupra traco-geților înainte de sec. V î. e. n. nu poate fi adevărită prin nici o probă documentară (vezi *Religia geto-dacilor*, în *AISC*, V, 1947, p. 102). De altfel mult înainte de Pârvan și de Kretschmer, K. Müllenhoff făcea judicioasa observație (*loc. cit.*) *ob aber Tyrageten* (Strabo, Plin., Ptol.) *Geten am Tyras sind oder nur Dnjestranoohner bedeuten, kann dahingestellt bleiben; einigermassen wahrscheinlich wird jene Annahme, da Plin. ganz in ihrer Nähe auch Krobyzen nennt*. Se pare că asemănarea formală între *Getae* traci și sciticele *Tyra-*, *Massa-*, *Thysa-getae* să fie întâmplătoare, fără o înrudire etimologică reală. În cele trei nume scite, -getae ar fi un sufix, cum a preconizat Kretschmer, în timp ce *Getae* — fără a fi rezultat *durch Kürzung eines solchen Namens* — reprezintă o rădăcină i. -e-, cum ar fi „guet-”, „a vorbi, a grăi” în cuvinte ca arm. *kočem* „a chema, a numi”, *koč* „invitație”, v. sax. *quidi* „cuvînt(are)”, ahd. *chellen* „a saluta”, etc. (WP, I, p. 672, nr. 3), ceva mai potrivită prin valoarea ei morală pentru a forma nume de trib (popor), decît cea indicată de Tomaschek, I, p. 92.

⁴ V. Pârvan, *Castrul de la Poiana*, ARMSI, XXXVI, nr. 4, p. 11 (= *Berl. philol. Wochenschrift*, 1913, 1563).

⁵ G. G. Mateescu, *ED*, I, 1923, p. 213.

⁶ Despre *Rhondes* în *RE*, Ia, col. 770.

⁷ De ex.: *IG*, II, 3105.

Inferior pe malul Dunării, poartă nume curat latin ¹. La Tyras (Belgorod, Cetatea Albă, Akerman), se întâlnesc nume traco-getice ca : *Mocca*, *Zures* și *Susos*.

După trecerea fluviului Tyras (Nistrul) urmele traco-getice se răresc pentru a dispărea apoi cu desăvârșire pe măsură ce înaintezi spre interiorul stepelor scitice. Singurul toponimic sigur daco-getic este *Clepidava* ² în Podolia, într-o regiune cu nume locale celtice ³. Valoarea și puterea elementului traco-getic nu pot fi indicate nici măcar cu aproximație largă; dar nu trebuie să ni le imaginăm de mari proporții, exagerând lucrurile și forțând ipotezele, cum a făcut Vasile Pârvan, care consideră că pe o zonă întinsă la granița răsăriteană a spațiului geto-dacic ar fi avut un rol covârșitor tribul carpilor : „nu poate fi deci vorba (cum crede Tomaschek), atunci când urmărim aceste neconținute năvăliri, doară de un mic grup de triburi getice din Moldova și Basarabia — asemenea costobocilor, tyragetilor ori tagrilor [din care numai costobocii sînt de fapt seminție geto-dacică, vezi mai sus, p. 306]; ci carpii au alcătuit o mare națiune, întinzându-se, precum am căutat a demonstra mai sus, în chip compact de la Vistula și pînă la gurile Dunării și Niprului pe întregul versant nordic și estic al munților lor, «Capaii». Această concluzie, singură, ne poate lămuri de ce elementul getic e răspîndit așa de departe, chiar dincolo de Nistru, precum ne spune Ptolomaeus textual, tocmai prin *Harpioi* pînă la Niprul de jos (III 10, 7)” ⁴. Această aserțiune ar fi confirmată — după acest cercetător — prin numele locale și personale de la răsăritul Nistrului și anume nu prin toponimice ca *Axiaces*, *Crobyzi*, *Rhode*, *Saggarius*, *Ordessos* ⁵, considerate de Pârvan „simple dublete ale regiunii geto-crobyzice de la sudul Dunării” ⁶, ci — tot după el — de altele ca : *Sardi* trib în peninsula „Drumul lui Ahile” de la gura Niprului ⁷, comparat cu *Sardica* și *Serdi* în Tracia; insula *Berezan* cu nume de origine tracică[?], *Serimon* localitate pe Nipru ⁸. E de la sine înțeles că aceste trei nume de locuri nu sînt lipsite de echivoc; în nici un caz ele nu pot avea valoarea doveditoare în sensul dorit de Pârvan, fiind cazul ori a unor asemănări formale întîmplătoare, ori a unor elemente toponimice comune în domeniul tracic și în cel scitic-iranian (cum ar fi *Sard* —, care e și iliric etc.).

Dacă toponimia regiunii este atît de puțin probantă, în schimb între numele personale în inscripțiile dintre Nistru și Nipru (la malul mării) apar unele evident traco-getice, relevate aproape toate după Mateescu, de Pârvan ⁹; dar ambii au cuprins în listele lor și o serie de nume (de la Olbia) cu siguranță *iranien*e, străine de onomastica tracă : *Abonacos*, *Agillas*, *Zalsis*, *Zobeis*, *Zorsanos*, *Carzeis*, *Carzoazos*, *Mucu-*

¹ JÖAI, XXXI, 1939, Bbl. 129—130, 6 (din Novae-Steklen, Bulgaria) : *Aeliae Publiae, Aurel(ius) Victor Perburdavisensis, qui et Buricod (avisensis) et Aelia Dionysia parentes filiae*.

² Ptolem., III, 5, 15.

³ Pârvan, *Getica*, p. 238.

⁴ *Ibidem*, p. 242—243.

⁵ Plin., *Nat. hist.*, IV, 12 (26), 82.

⁶ Pârvan, *Getica*, p. 243.

⁷ Plin., *Nat. hist.*, IV, 12 (26), 83.

⁸ Ptolem., III, 5, 14; Pârvan, *Getica*, p. 245 și urm.

⁹ Pârvan, *op. cit.*, p. 243 și urm.

nagos, Mucunacyros, Ospiunmazos, Uarzbalos, Urgbazos, Purthaces etc. La acestea, Pârvan s-a considerat îndreptăţit să mai adauge o serie de nume, „tracice” după impresia sa, „ca sigure ori numai ca probabile”¹, care sînt de asemenea, fără nici o excepţie, evident iranienne. Cu astfel de exagerări inutile cei doi cercetători s-au străduit în zadar să amplifice numărul şi puterea elementului traco-getic la Olbia, — ceea ce critica obiectivă trebuia să rectifice, precizînd că aici numele trace sînt în total abia şaisprezece (afară de cele dubioase, notate în repertoriul nostru cu *) şi anume : *Braiados* (?), *Cunos*, *Daos*, *Dizazelmes*, *Dizes*, *Dreibalis*, *Dyrpanais*, *Getomusos*, *Golas*, *Moccas*, *Mucatralis* (probabil originar de la Durostorum-Silistra, Moesia Inferior), *Seuthes*, *Spartokos*, *Porobonus* (divinitate), *Zinna*, *Zurozis*. Dintre acestea, unele ca *Daos*, *Dyrpanais*, *Getomusos*, *Zurozis*, *Zurozios* (*Zures* între Prut şi Nistru), sînt nume specific getice, întîlnite mai ales în zona dobrogeană ori la geto-daci şi par să indice o prelungire firească, prin sudul regiunii dintre Prut şi Nistru, a ramurii nordice a tracilor : este o legătură organică în cadrul unei depline continuităţi geografice în acest spaţiu al ţărmului vestic şi nord-vestic al Pontului Euxin.

Nu se poate spune cînd şi în ce împrejurări s-a aşezat populaţia getică în teritoriul sarmatic de la răsărit de Nistru, dacă este adică de dată mai veche ori reprezintă numai resturi ale unei extinderi mai recente, anume din secolul I î.e.n., cînd puterea daco-getică a ajuns la maximul dezvoltării ei sub Burebista. Deveniţi expansivi şi cuceritori, într-o ascensiune vertiginoasă ce i-a dus la înjghebură a unei mari formaţiuni politice traco-dacice (despre care însă lipsesc amănunte în izvoarele istorice), daco-geţii — între alte succese — au zdrobit la răsărit pe bastarnii din preajma Nistrului şi au ajuns la sfîrşitul primei jumătăţi a secolului I î.e.n. pînă la Olbia. Înfloritoarea cetate grecească de la Pontul Euxin a fost distrusă şi jefuită în chip sălbatec de cetele getice ale lui Burebista². În legătură cu asemenea fapte războinice au fost puse, în chip firesc, elementele populare traco-getice ale inscripţiilor de la Olbia. Cu un veac în urmă, pe baza materialului şi a cunoştinţelor reduse de atunci, August Boeckh admitea (*CIG* II, p. 109) că o dată cu invazia spre răsărit sub Burebista pînă la Olbia, au putut rămîne în preajma acestei cetăţi elemente din masa geţilor, de la care s-ar fi transmis nume getice ca *Uarzbalos*, *Dreibalis*³. Această

¹ *Ibidem*, p. 244 şi urm., *Maniagos*, *Mugisagos*, *Uziagos*, *Parspanacos*, *Peldios*, *Poracos*, *Pideis* (*Pidu*, *Pidanos*), *Sanagos*, *Saratos*, *Shazeis*, *Sirduchanos*, *Scarlanos*, *Sciluros*, *Sorozos*, *Suchubazos*, *Tanasisos*. — Sub influenţa lui Mateescu şi fără un control personal (totdeauna posibil şi necesar), D. Detschew cuprinde în repertoriile sale de nume personale trace o serie de elemente scito-sarmatice, ca : *Abroagos*, *Agathyrsoi*, *Dalas*, *Dalosacos*, *Carzoazos*, *Melagos*, *Mezacos*, *Mucunagos*, *Xebanocos*, *Varzbalos*, *Vastobalos*, *Pelizaces*, *Sacedallos*, *Saratos*, *Saurophos*, etc. ; *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952 (vezi *SCIV*, VII, 1956, p. 449) şi *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957 (cf. *Dacia*, N. S., II, 1958).

² Dio Chrysostomus, XXXVI 4 ; *Syll.* 730. Pârvan, *Getica*, p. 80 ; A. Alföldi, *Zur Geschichte des Karpathenbeckens im I. Jh. v. Chr.*, Budapesta, 1942, p. 8—9, *Archivum Eur. centro-orientalis*, VIII, 1—2 ; E. Diehl, *RE*, XVII, 1937, col. 2422.

³ A. Boeckh, *CIG*, II, p. 109 : ... *et Gelae quidem, Thracica gens, quum circa a. U. c. 700 Olbiam usque progressi sint, non negaverim ex illis aliquos in vicina remansisse et nomina Getica Olbiae ab illis poluisse propagari : ac fortasse ex hoc genere sunt Uarzbalos et cum alia terminatione Dreibalīs (etc.).* Dar *Uarzbalos* este nume iranian, nu trac, cum greşit credeau Boeckh, Mateescu, Pârvan, Detschew şi alţii după ei.

ipoteză nu poate fi nici confirmată și nici combătută cu deplin succes. Totuși, se pare că ea nu este o soluție suficientă, căci principial nu e probabil ca dintr-o incursiune prădalnică a unor cete de războinici să se fi desprins elemente populare pașnice care să se stabilească la Olbia, alcătuind o enclavă destul de puternică și capabilă de a se menține aici în curs de generații și poate chiar secole. E necesar a presupune că elementul traco-getic a pătruns în teritoriul dintre Nipru și Nistru înainte de incursiunea lui Burebista, pe calea unei extensiuni pașnice, sau că forma o parte a populației locale din îndepărtate vremuri, nepătrunse de sărăcăcioasele noastre mijloace de investigație. În orice caz, mai simplu e să se admită — cum s-a spus — ambele soluții, care se împacă destul de ușor una cu alta : existența unei populații traco-getice mai vechi între Nistru și Nipru, la țărmul Pontului Euxin, care a fost eventual consolidată prin expansiunea militară și politică de scurtă durată de sub Burebista ¹.

B) REGATUL BOSPORAN

(Crimeea orientală și Valea Cubanului)

Cea mai mare parte din elementele trace de pe malurile nordice ale Pontului Euxin, se află la est de Nipru, în Crimeea de răsărit, adică în centrul vechiului regat al Bosporului ², în primul rînd în capitala acestui stat, la Panticapaion (Kerci). Aici elementul tracic a avut de timpuriu și importantul rol politic de factor conducător al statului prin celebra dinastie a Spartokizilor, care prin întemeietorului ei oferă și cea mai veche atestare de nume trace în Bospor, din sec. V î.e.n.

Dinastia Spartokizilor. În anul 438 î.e.n. dinastia bosporană cu nume și foarte probabil de neam grecesc Archaianactidai este înlăturată (în împrejurări necunoscute) de *Spartokos* (διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Σπάρτοκος — a luat succesiunea Spartokos ; Diod., XII, 31, 1), care a întemeiat dinastia ce-i poartă numele domnind aici pînă la 107 î.e.n. ³. În ce privește obirșia acestui „archon” rebel (ori poate succesor pașnic ?), lipsește orice dovadă documentară ; singurul indiciu îl dă numele lui, *Spartokos*, de caracter trac evident, de multă vreme recunoscut, care se repetă în curs de cîteva generații în familie [2, 5], alături de alte două nume trace ori traco-ira-

¹ Minns, p. 38 : *it looks as if along the coast there remained representants of some other populations. Getae in west about Ister and Tyras, and perhaps in the Olbia, district*; Mateescu, *ED*, II, 1924, p. 224 : *la presenza sul posto di una popolazione tracia consolidata poi dall'estensione geto-dacia sotto il regno di Burebista, la quale popolazione si stendeva probabilmente fino a Olbia ed anche più all'est di questa città al fiume Boristene, dove si è mantenuta sino nell'epoca imperiale, alla quale spettano molte iscrizioni contenenti nomi traci.*

² Despre istoria statului bosporan, v. V. F. Gaidukevici, *Боспорское царство*, Moscova—Leningrad, 1949, p. 42 și urm. care înlocuiește sinteza mai veche a lui M. I. Rostovțev, *The bosporan kingdom*, în *CAH*, VIII, 1930, p. 561—589, cu izvoare și bibliografie, la p. 784—786 ; art. *Bosporos* de Brandis, *RE*, III, 1897, col. 657—789. Pentru materialul documentar, vezi Rostovțev, *Skythien und der Bosporus*, I, *Kritische Übersicht der schriftlichen und archaologischen Quellen*, Berlin, 1936.

³ Tabela genealogică a dinastiei spartokide la art. *Pairisades* de Erich Diehl, în *RE*, XVIII, 2419—2420 și Minns, p. 583.

niene *Pairisades* [1—6] și *Comosarye* (var. *Camasarye*), împreună cu nume grecești (*Satyros*, *Leukon*, *Metrodoros*, *Gorgippos*, *Apollonios*, *Prytanis*, *Eumelos* etc.), acestea din urmă explicabile prin puternica influență culturală elină. Faptul că numele *Spartokos* se întâlnește și în Tracia : forma *Sparadokos*, prinț odriz¹, *Spartokos* și *Spartakos* (frecvent în inscripții și

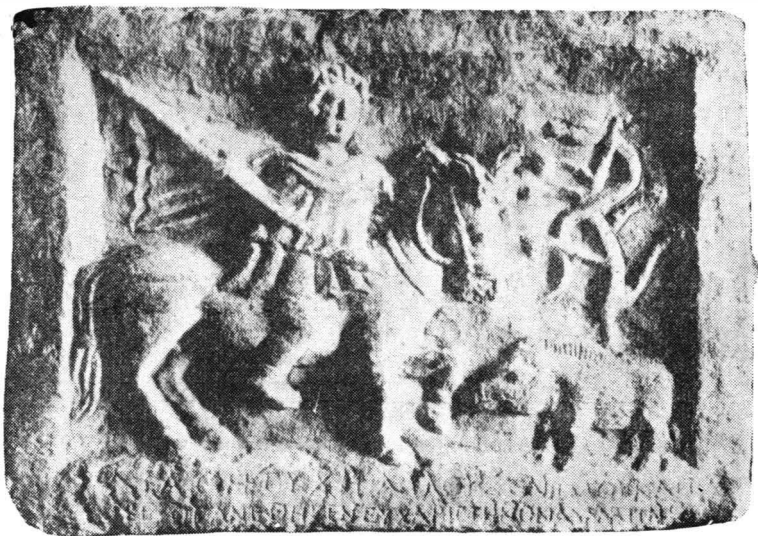

Fig. 2. — Relieful votiv cu scena „Cavalerului vînător”, închinat de tracul Auluzenis (din regiunea Kerci sau Taman; Muzeul Ermitaj, Leningrad).

papirusuri) a sugerat în chip firesc unor erudiți ideea de a face legătura între dinastia bosporană și dinastia odrizilor balcanici, considerînd pe cea dintîi ca derivată din cea din urmă ori înrudite într-un fel, sau admițînd cel puțin originea balcanică a căpeteniei întemeietoare de dinastie *Spartokos*. Mai curioasă apare acum vechea opinie formulată de filologul și epigrafistul german August Boeckh la 1843 : neexistînd — după cunoștințele reduse ori nule de atunci — nume trace în inscripții și deci elemente populare de origine tracă în cuprinsul regatului bosporan, numele „regale” purtate de principii de aici (*Spartokos*, *Comosarye*, *Pairisades*) au fost

¹ Thucyd., II, 101, 5 ; IV, 101, 5 ; Obst, în *RE*, III A, 1261. De altfel, acest nume considerat de cercetători nume „regal” nu pare a fi fost frecvent în dinastia odrizilor, căci e atestat o singură dată, purtat nu de unul din regii traci, ci de fratele regelui Sitalces și tatăl al succesorului acestuia Seuthes. Toți tracii cu numele *Spartokos* (-akos) sînt oameni de rînd, nu membri ai vreunei dinastii ori căpetenii regale, iar cel mai celebru, șeful rebeliunii din a. 73—71 î. e. n. în Italia (Münzer, *RE*, III A, 1528—1536) era un sclav din Tracia.

importate din Tracia balcanică¹. Aserțiunile lui Boeckh despre modul de „împrumutare” a numelor trace în dinastia bosporană, construite pe combinații ingenioase, nu au în realitate nici un temei documentar, cel puțin în ce privește familia domnitoare a Spartokizilor și semnificația istorică a numelor trace purtate de câțiva din membrii ei. După alți erudiți, „rebelul” de la anul 438, succesor al ultimului Arheanactid, ar fi fost o căpetenie de spiță odriză, comandant al unor formații de mercenari din Tracia, pornit spre Bosporul cimmerian din spirit de aventură ori la cererea dinastiei de la Panticapaion², ceea ce însă alții au considerat ca ipoteză nesigură³, ori au luat ca lucru cert⁴; totul fiind, precum se vede, chestiune de preferință personală din partea cercetătorilor moderni. Cercetătorii mai prudenți au socotit însă echivocă și deocamdată insolubilă problema originii și ascendenților lui Spartakos⁵; cum conchidea cel mai bun cunoscător al istoriei bosporane, Rostovțev, nu avem un element documentar decisiv asupra locului de origine a dinastiei spartokide, despre al cărui întemeietor nu se poate spune dacă era un „condottiere” trac (*Thracian mercenary leader* — Minns), venit la chemarea Arheanactizilor în Bospor, sau era un „rezident” trac mai vechiu al orașului Panticapaion (pus în legătură cu dinastia odrizilor de mitografii antici ori de erudiții moderni), sau în sfârșit era un element local, vlăstar al familiei regale cimmeriene⁶. Ca lucru sigur poate fi luată lipsa unui temei istoric pentru presupusa legătură de înrudire cu dinastia tracă a odrizilor, înrudire imaginată și de mitografii atenieni prin ticluirea unei genealogii care-l făcea pe Spartokos descendent din eroul legendar Eumolpos⁷. Mai probabilă este în schimb legătura dinastiei spartokide cu populația locală tragică, destul de numeroasă și compactă în Bosporul cimmerian.

Populația tracă în regatul bosporan. Teoria despre originea din Tracia (Odrizia) a lui Spartokos, ca o căpetenie de mercenari și aventurieri plecați la chemarea Arheanactizilor spre Bospor nu are în sprijinul ei decât asemănarea numelui său cu al prințului odriz Sparadokos; există prea puține șanse de a fi verificată această teorie formulată fără a ține seamă

¹ A. Boeckh, *CIG*, II, p. 102 unde *facile coniicias, inter regias domos, non inter populos aliquid intercessisse coniunctionis* și anume legături de natură con jugală: *enimvero quum ne Attici quidem optimates Thressas puellas regias uxores ducere aspernati sint, eliam optimates Bosporanos par est connubio cum Thracum regulis esse iunctos atque inde invecta in Bosporum Thracica nomina*, prin intermediul coloniei Ainos de pe țărmul Traciei, în legătură cu Mitelene, Arheanactizii etc. Mai târziu, în secolul I e.n., a doua serie de nume trace (*Colys, Rhescuporis, Rhe-metalcas*) au fost adoptate în Bospor (după opinia lui Boeckh), prin înrudirea regilor sarmați cu căpeteniile din Tracia (vezi mai jos, p. 317).

² G. Perrot, în *RH*, IV, 34; Latîșev, în *IOSPE*, II, p. XVIII.

³ Brandis, în *RE*, III, 758.

⁴ De ex.: Geyer, în *RE*, III A, 1540.

⁵ Minns, p. 571; Rostovțev, în *CAH*, VIII, p. 565; Zgusta, *Die Personennamen griechischen Städte der nördlichen Schwarzmeerküste*, Praga, 1955, 468 p.

⁶ Whether Spartokos was an Odrysian prince who came to Panticapaion with a retinue at the call of the Archaianactids, and with the permission of Athena, or an earlier Thracian resident of the city related to the Odrysian dynasty, or a scion of the Cimmerian royal family, if we assume the Cimmerians to be Thracians — we do not know (Rostovțev, loc. cit.).

⁷ Rostovțev, op. cit., p. 564.

de un factor important : numeroasa populație tracică atestată în inscripțiile locale și care forma o puternică enclavă în această regiune. La 1843, Boeckh releva lipsa unei populații trace în cuprinsul regatului bosporan¹, — afirmație justificată acum un veac prin lipsa descoperirilor arheologice-epigrafice, dar desmintită prin rezultatele cercetărilor și achizițiilor din a doua jumătate a secolului XIX, care au dat la iveală un mare număr de inscripții cu nume personale trace, purtate de oameni de rînd, elemente — după toate aparențele — de origine locală, nu imigrați de dată recentă. După rezultatele de pînă azi, situația este tocmai inversă decît își imagina Boeckh : în Bospor se constată cel mai mare număr de traci din întreg spațiul scito-sarmatic, căci din totalul de aproximativ șaptezeci de nume (sigure) specific trace, nu mai puțin de cincizeci se află în centrul regatului bosporan, la Panticapaion, cîteva în peninsula Taman. Frecvența remarcabilă a numelor trace arată că aici e vorba de o populație civilă compactă și stabilă, nu de elemente izolate și flotante (cum ar fi negustorii, metecii, <lucrătorii> străini, militarii etc.), căci — în afară de cîteva cazuri — lipsesc indicii asupra originii din afară a personajelor (cu nume trace) ori a familiilor amintite în inscripții. După cum nu există nici o indicație documentară (în afară de numele proprii ca *Spartokos* etc.) privind obîrșia dinastiei spartokizilor, tot așa pentru populația de rînd, ale cărei nume apar — cum e firesc — în inscripții mult mai tîrziu (cele mai vechi atestări probabil din secolul III î.e.n.), lipsește orice alt amănunt asupra obîrșiei purtătorilor respectivi. De altă parte este de relevat faptul că, deși nume ca *Auluzelmis*, *Benzeis*, *Bithys*, *Dalazelmis*, *Mocaporis*, *Sadalas* sînt cu siguranță exclusiv trace, iar purtătorii nu pot fi decît de aceeași origine, ei nu se numesc și nu sînt numiți nicăieri „Thraces”, — ceea ce ar indica de asemenea că e vorba nu de elemente recent imigrate, ci de o populație de mai veche dată, ce nu mai alcătuia o „grupă etnică” izolată ori de indivizi și familii cu conștiința apartenenței etnice pronunțată, în contrast cu majoritatea populației localnice alogene grecești și scitice ; acesta din urmă era cazul în alte regiuni ale lumii antice, unde s-au răspîndit tracii : peste tot unde apar în epoca elină, elenistică, romană și bizantină (pînă în sec. VII), în orașele grecești (mai ales la Atena), în Asia Mică, Egipt, la Roma, în Italia și în provinciile occidentale, la Bizanț etc., mulți din ei poartă distinctivul nume „Thrax” ori mențiunea locului de obîrșie, patria (*nat(ione) Thracia*, *Moesia*, *Dacia* etc.), sau măcar unele indicii (ocupație, legături de înrudire etc.) din care rezultă proveniența străină, apartenența și data recentă a stabilirii lor în locurile respective. În această privință nu avem nici o mențiune din Bosporul cimmerian, unde nici unul din numeroșii purtători de nume trace nu prezintă vreo mențiune care să amintească de regiunile balcano-dunărene și de Tracia, afară poate de numele personal *Thracidas*, cunoscut în două exemple. În regatul bosporan, deci, nu poate fi vorba de o colonie militară ori de elemente comerciale, sporadice, aciuat de curînd și în chip trecător, care

¹ A. Boeckh, in *CIG*, II, p. 109 : in *Bosporo vero etsi Thraces mercenarii versali sunt, lamen non arbitror ullam unquam habitasse Thracicam coloniam ; quare nulla ibi exspectes Thracica nomina : nec reperio ulla nisi in regni stirpibus* ...

cu greu ar putea fi atât de numeroase și cu greu s-ar fi putut menține în curs de generații și secole, lipsite de o legătură nemijlocită cu o masă de populație (urbană ori rurală), de unde să se împrăștie mereu acea pătură suprapusă care de obicei înalță monumente, săpîndu-și numele în inscripții destinate veșniciei. Foarte puțini din tracii amintiți în epigrafele Scitiei și Bosporului sînt elemente militare din formațiile armatei romane, ca : *Bithus* [3, 4], *Diza* [1], *Mucatralis*, *Seuthes* [4].

În privința originii populației cu nume trace în regatul bosporan, G. G. Mateescu (alcătuiind un tabel, în parte greșit, de nume, p. 15—16) s-a pronunțat împotriva autohtoniei sau măcar a unei vechimi mai apreciabile, admisă de Minns, Rostovțev ș.a.¹ El consideră anume că *acea popolazione tracia consolidata poi dall'estensione geto-dacia sotto il regno di Burebista — si stendeva probabilmente fino a Olbia ed anche più all'est di questa città* (mai sus, p. 309) și ar fi transmis numele personale trace în centrul regatului bosporan². Toate criteriile invocate de Mateescu au prea puțină consistență și la o examinare mai atentă nu rezistă criticii; ele pleacă de la o premisă falsă, exagerînd valoarea factorului cultural ori politic tracic, care ar trebui să fie — după raționamentul său — aproape echivalent celui grecesc-elenistic, lucru despre care nici vorbă nu poate să fie, căci în această epocă nu este de luat în considerare o influență culturală a tracilor în afara spațiului lor din Balcani și de la Dunăre cu transmiterea de nume personale trace. E adevărat că de la traci au trecut în civilizația greco-romană cîteva elemente religioase, zeități, credințe, obiceiuri, cuvinte etc., dar nume proprii în nici un caz nu, cîtă vreme e știut că chiar tracii își abandonau după o generație ori două numele naționale, atât în patria lor balcanică și carpato-dunăreană, cît mai ales în lumea elenistică și romană³. Aceste nume barbare nu puteau fi duse decît de purtătorii lor traci, nicidecum „transmise” prin vreo „circulație interioară în lumea scito-sarmatică” ori prin „relațiunile coloniilor grecești maritime între ele”,

¹ Despre părerile lui Rostovțev (vezi mai jos, 315, n. 3.); Mateescu (ED, II, p. 226) spune : *non posso seguire in mancanza di notizie sicurissime che dimostrino vera l'identità Traci-Cimmeri e la presenza in masse dei Traci in Crimea e a Tanais nell'epoca greco-romana, giacché gli elementi onomastici non arrivano in nessun modo all'importanza di quelli scito-sarmatici*. E curios că, deși combate (fără nici un argument peremptoriu) vechimea și importanța numerică a tracilor (*non dobbiamo esagerare la quantità di nomi traci*) în Scitia și Bospor, Mateescu înșiră în repertoriul său *nomi traci nel territorio scito-sarmatico*, o sumedenie de nume iranene, căutînd să le dovedească „tracice”, împotriva greutăților rezultate din deosebirea structurii și a elementelor lexicale din sistemul onomastic iranian și din cel trac, divergente pe care acest cercetător nu le-a sesizat.

² Mateescu, în ED, II, p. 224 : *questi nomi furono poi trasmessi, a mio giudizio, per mezzo della circolazione interiore dentro il mondo scito-sarmatico e per le relazioni delle colonie greche marittime tra di loro, verso il levante fino a Tanais e nel Bosporo cimmerico, dove ammelerei anche una influenza bitinica oppure direttamente tracia attraverso il Ponto Eusino per importazione di mercenari, la quale ha forse promosso l'innalzamento degli Spartocidi al trono bosporano*. Apoi, un'altra sursă de alimentare dell'onomastica scito-sarmatică cu nume traci *è stata certamente l'espansione scitica al Danubio e in Dobrovia, chiamata anche Scizia Minore*. . . . În sfîrșit (ED, II, p. 226—227) : *molti (nomi traci) rivelano soltanto delle analogie che denotano influenze trace, ma non pretendono in modo obbligatorio anche la presenza sul posto di una popolazione tracia, essendo ben noto quale merce di facile esportazione sia il nome (etc.)*.

³ SCIV, VIII, 1957, p. 257-258.

prin „influența bitinică peste Marea Neagră”, sau în sfârșit prin „expansiunea scitică la Dunăre și în Dobrogea”. Ultimul fenomen ar presupune nu transportarea de nume traco-getice din Balcani spre Bosporul cimmerian (cum ar fi să ne imaginăm acest pretins „import”?), ci mai curînd pătrunderea de nume scitice la populația getică de la sudul Dunării; ceea ce nu este cazul căci în numeroasele inscripții grecești și latine din Dobrogea nu apare nici un nume personal iranian¹. Transmiterea și împrumutarea de nume personale presupune o superioritate culturală ori politică a poporului care dă asemenea elemente, cum a fost cazul grecilor și romanilor: numele grecești și latine au fost luate de foarte mulți „barbari” ce se desnaționalizau, iar pînă la sfîrșitul antichității sînt adoptate de toți provincialii imperiului; dar nu vei găsi nicăieri un grec neaoș ori un italic care să dea copiilor săi nume trace ca *Diza* ori *Eptala*, sau ilire, germanice etc. Oriunde apar nume „barbare”, e sigur că purtătorii sînt descendenți din spița poporului respectiv sau că există vreo legătură de înrudire între acest „grec” sau „roman” și națiunea barbară din al cărui sistem onomastic derivă numele de factură străină.

Pe malurile nordice ale Pontului Euxin, elementele trace sînt în minoritate față de marea masă a iraniienilor², care ocupau și hinterlandul cu întinsul stepelor ucrainiene. Dar calitatea lor de „minoritari” nu poate constitui o dovadă despre originea recentă a tracilor în regatul bosporan, căci puținătatea lor se explică mai ușor tocmai prin vechimea și scăderea treptată în cursul secolelor a unei enclave redusă mereu sub influența grecească și iraniană. Această populație tracică trebuie considerată (cum au făcut cei mai mulți cercetători) mai veche decît perioada istorică clasică, legată strîns de trecutul îndepărtat al acestor teritorii, purtînd acele pregnante nume naționale ca o moștenire atavică, păstrate în curs de cîteva secole, pînă la contopirea totală în mediul iranian și elin înconjurător. Dar enclavele trace în spațiul iranian de la Pontul Euxin nu reprezentau un element civilizator în măsura celui grecesc ori scitic și nu par să fi întemeiat localități, cum ar indica lipsa toponimicelor trace în Crimeea și Taman³, — lipsă pe care Vasmer o interpreta cu exagerată rigoare în sensul că *das Fehlen thrak. Ortsnamen auf der taurischen Halbinsel macht die Annahme unmöglich, dass die Bevölkerung hier thrakisch war* (Ebert, *RL*, XII, 246).

Opiniile lui Mateescu (contrare vederilor lui Rostovțev și ale altor erudiți) asupra împrejurărilor în care au pătruns în regatul bosporan elementele trace nu apar justificate de numărul, importanța și repartizarea lor teritorială; încît se pare că trebuie să rămînem la părerile cunoscutului

¹ Cu excepția acelor căpetenii scitice de pe monedele dobrogene, atribuite sciților: *Tanusa*, *Caniles*, *Charaspes*, *Acrosas*, *Sarias*; v. R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*. București, 1938, p. 57 (cu bibliografie); V. Canarache, *Monedele sciților din Dobrogea*, în *SCIV*, I, 1950, p. 213—257.

² Cum a relevat Mateescu, în *ED*, II, p. 226 *non arrivano in nessun modo all'importanza di quelli scito-sarmatici*.

³ Originea tracă (preconizată de Jokl, Ebert, în *RL*, XIII, p. 281) a unor toponime ca *Abikè*, regiune la gura Niprului, riul *Hypanis* (= Bug), tribul *Saici* lângă Olbia etc., este puțin probabilă; trebuie să fie numiri de origine scito-iraniană, cu unele asemănări ori rezonanțe trace.

istoric rus. Nu se poate preciza întrucît este justificată formularea lui Pârvan „populație (tracă) flotantă pînă în Caucaz”, alături de expresia sa „aborigenii thraci — încă de pe vremea cimmericienilor — între Nipru și Cuban, pe toată coasta nordică a Mării Negre”¹, dar considerăm că opiniile lui Rostovțev rămîn valabile pînă cînd s-ar dovedi contrariul prin alte elemente documentare sau criterii mai puternice aduse în discuția asupra originii enclavelor trace din spațiul scito-sarmatic. Numele trace purtate atît de dinastia bosporani cît și de oameni simpli arată că o parte a populației indigene era de neam trac, probabil ca descendentă a vechilor cimmericieni. Din sînul acestei populații „aborigene” s-a ridicat în sec. V î.e.n. Spartokos, întemeietorul dinastiei trace — ori poate mai corect „traco-iraniană”, admițînd un amestec cu elementele scitice² — din Panticapaion, care a fost pusă în legătură cu dinastia odrizilor din Tracia de genealogii și „erudiții” mitografi greci și apoi de cercetătorii moderni, precum s-a arătat mai înainte. Elementele conducătoare trace în Bospor nu pot fi decît de obîrșie locală, ridicate din masa populară de același neam, neputînd alcătui o pătură suprapusă de venetici cuceritori, acea grupă de mercenari traci adusă din Balcani de un temerar „condottiere” Spartokos, după opinia unora din cercetătorii moderni. Dealtfel, această ipoteză despre o ceată (oricît de numeroasă) de aventurieri războinici nu poate explica apariția atîtor elemente populare în regatul bosporan după patru sau cinci secole de la presupusa „expediție” a lui Spartokos în Crimeea³.

Analizînd opiniile cunoscute pînă acum, lucrarea recentă a lui L. Zgusta despre populația în inscripțiile țărmului nordic al Mării Negre, repertoriu de proporții impresionant⁴, nu rezolvă — și nici nu are pretenția — importanta problemă istorică-lingvistică a originii și vechimii populației traco-getice de aici; nici nu prezintă un repertoriu complet și critic al numelor ei personale. Ignorînd lucrarea lui Mateescu din ED II (ca și toate lucrările despre traci ale acestui cercetător, de al cărui nume se vede că nici n-a auzit măcar pînă acum), Zgusta ajunge la unele rezultate dubioase și criticabile sub raport onomatologic, lingvistic și istoric. Din materialul onomastic utilizat de Zgusta, facem aici cîteva scurte observații privind numai pe cel trac. La p. 59—184, 185—208, între numele iraniene înșiră nume trace, ca *Abrozeos*, *Bastakas*, *Bistes*, *Dotus*, *Golas*, *Macla*, *Małosara*; p. 278—293 între numele trace înșiră nume iraniene, ca *Dalasios*, *Dalosacos*, *Skiluros*, *Zalsos*. Nume trace se mai află grupate între *aus Kindervörter entstandene Namen*, p. 293—303: *Apphos*, -e,

¹ V. Pârvan, *Gelica*, p. 245.

² Pentru un aport scitic ar pleda apariția, după trei generații în dinastia lui Spartokos, a numelor trace-iraniene *Pairisades* și *Comosarge*, indicînd o fuziune între cele două elemente indoeuropene: tracii și iranienii. Rostovțev, în *CAH*, VIII, p. 565, vorbește de *the half-Thracian dynasty at Panticapaeum and the half-Sindian dynasty at Gorgippia* și *the semi-Thracian aspect of the new dynasty, Iranians and Greeks in South Russia*, p. 68.

³ Pentru o mai bună orientare și control, credem util a trimite la textul lui M. I. Rostovțev, asupra elementului trac în Bosporul cimmerician, *Iranians and Greeks*, p. 13, 156, 168, 180; *CAH*, VIII, p. 564—565, 584 etc.

⁴ L. Zgusta, *op. cit.*

Baba (?), *Dada*; între *Namen welche unerklärt bleiben*, p. 304—319 : *Gerbes* (?), *Diuptunos* (?); *Ethnika und Topika*, p. 332 : *Zurozis Getomusu*, *Daos*; *Griechische Personennamen*, p. 354 : *Bitos*, *Dorizos*, *Doritios*, *Thrakidas* etc.

C) NUMELE PERSONALE TRACO-GETICE

Precum s-a văzut, din lipsă de mărturii documentare suficiente, îndelungatele discuții asupra prezenței și originii elementului trac în spațiul scito-sarmatic nu au adus concluzii definitive; se pare deci că problema nu va fi soluționată decât prin cunoașterea unor noi fapte și utilizarea unor criterii istorice, filologice ori arheologice, care deocamdată nu pot fi întrevăzute. În prealabil, însă, e necesar a stabili cât mai riguros cu putință materialul documentar de origine sigur tracă, adică acea serie de nume personale din textele literare, inscripțiile și monetele regiunii, spre a cunoaște numărul, frecvența și răspândirea lor geografică, — ceea ce va permite a se aprecia importanța enclavei trace de aici. Urmărind, astfel, în primul rând clarificarea corectă a materialului onomastic, prezenta cercetare nu caută și nu poate aduce nici un alt element nou privind originea, data și împrejurările stabilirii în aceste regiuni a populației trace, cunoscută exclusiv prin acest abundent, original și interesant material de nume personale.

Prima chestiune de avut în vedere este separarea netă a numelor sigur (sau foarte probabil) traco-getice de către cele scito-sarmatice, iraniene¹, lucru de care n-au ținut seamă Mateescu și Pîrvan, ca și mai în urmă, L. Zgusta, făcînd confuzii, apropieri și comparații inadmisibile după cunoștințele și experiența din ultimele decenii, ori (în deosebi Pîrvan, mai sus, p. 5) exagerări pentru a-și sprijini teza istorică „tracofilă”. Din repertoriul de 116 *nomi traci nel territorio scito-sarmatico* alcătuit de Mateescu (ED II, 227—238), cel puțin 47 sînt cu siguranță complet streine de onomastica și limba traco-getilor, majoritatea evident nume iraniene de multă vreme recunoscute ca atare (de ex. *Ablonacos*, *Zorthines*, *Itazes*, *Ompsalachos*, *Ospinmazos*, *Urgbazos*), lipsite de orice analogie în sistemul onomastic traco-getic². Eliminînd astfel de nume iraniene (vreo 50), în restul de 70 cam 50 sînt cu siguranță trace (cuprinse în repertoriul nostru fără semnul *); la acestea se adaugă altele noi omise

¹ Despre onomastica iraniană în general: Ferd. Justi, *Iranisches Namenbuch*, Marburg, 1895; despre limba și onomastica scito-sarmatică, vezi art. *Scythen* de Max Vasmer, în Ebert, *RL*, XII, p. 236—251, cu bogate indicații bibliografice.

² Numele personale ce nu sînt trace în repertoriul de *Nomi traci nel territorio scito-sarmatico* al lui G. G. Matcescu, în *ED*, II, p. 227—238, [în ordinea alfabetului grecesc adoptată de el] ar fi (cele fără nici o mențiune sînt iraniene, scitice, sarmate, cele cu ? sînt dubioase sau neidentificate după mijloacele noastre de investigație): *Ablonacos*, *Agillas*, *Ambustos*, *Bacis* (?), *Bostagon*, *Bostas*, *Gadas*, *Gazurios* (?), *Gastcis*, *Dalosacos*, *Dappasis*, *Dialis* (= *Lillis*), *Zobeis*, *Zorthines*, *Zorsanos*, *Edûs*, *Ezûs*, *Irambustos*, *Itazes*, *Carzeis*, *Carzoazos*, *Carsas*, *Cothinas* (?), *Coccos* (?), *Cossûs*, *Cotiûs*, *Cuzaio*, *Mazis*, *Metris* (lat.), *Metagos*, *Methacos*, *Mucunagos*, *Mucunacyros*, *Xebanocos* (?), *Ompsalacos*, *Ospinamzos*, *Uarzbalos*, *Uastobalos*, *Urgbazos*, *Paneios* (*Parneios* ?), *Posis* (grec), *Purthaces*, *Sallios* (?), *Saurophos*, *Sogos*, *Sogûs*, *Chalais*.

de Mateescu (*Bessa, Bisthas, Camasarye, Cotys, Gepaipyris, Mucatralis, Rhescuporis, Rhoemtalcas, Scozos, Tarsa, Porobonus(zeu), Zeilas, Zinna*), ca și noi exemple și atestări ale celor relevate de el. Mai multă critică și deci rezultate mai bune se constată în cataloagele lui L. Zgusta (mai sus, p. 315—316). Spre a stabili mai precis frecvența și importanța diferitelor nume trace, se vor indica numeric personajele care le poartă, satisfăcându-se astfel și un principiu prosopografic.

Clasificarea materialului onomastic. Nu toate numele personale din prezentul repertoriu pot fi atribuite cu deplină siguranță tracilor sau considerate de origine tracică, iar o doză de incertitudine subsistă la nu puține din ele, fie din cauza lacunelor existente în cunoștințele asupra sistemelor onomastice ale popoarelor indoeuropene, fie din cauza comunității de origine și asemănărilor de limbă a celor două mari grupe : traco-geții și iranienii (cu sciții, sarmații etc.), la care e firesc să se afle și nume proprii ori măcar elemente onomastice identice (de ex. : radicalul *sad-*, frecvent în nume trace ca *Berisades, Maisades, Sadalas, Sadocus*, este deopotrivă iranian : *Octamasades, Radamasades*, în Bospor *Pairisades* trac sau iranian ; *sal-* vezi *Salas* ; *sar-* etc.). Alături de nume pregnant și exclusiv trace (ca *Auluzelmis, Benzeis, Bistes, Bithys, Dalazelmis, Diza, Dizazelmis, Dyrpanais, Macaporis, Sadalas, Seuthes, Spartocus, Tarula, Zurozis*), cu origine și semnificație asupra cărora nu poate subsista nici un echivoc, avem o serie de nume dubioase fie prin elementele lor alcătuitoare (radical(e), sufixe) ce apar și la iranieni, unele chiar identice (*Comosarye, Pairisades* etc.), fie prin legăturile familiare ale purtătorilor acestor nume de aspect tracic (ca *Dulas, Pairisalos, Salas*). Toate numele la care subsistă o îndoială în privința originii ce poate să nu fie tracă, existînd vreun indiciu că am avea a face cu un element iranian, sînt marcate cu o steluță (*). Persistă impresia că multe din această categorie sînt de atribuit mai curînd și exclusiv domeniului scito-sarmatic, lucru pe care-l vor decide în detalii studiile comparative din viitor, mai bine documentate și competente decît cele făcute pînă acum.

Lacunele repertoriului nostru nu trebuie ascunse nici trecute cu vederea ; ele vor apare justificate dacă se ține seamă de faptul că nu toate mijloacele necesare de lucru ne-au stat direct la dispoziție, ceea ce a făcut să nu putem prezenta un tablou complet al materialului onomastic traco-getic din inscripțiile țărmului de nord al Pontului Euxin. Ceea ce oferim aici este un cadru mai riguros conturat, care va fi completat în viitor, cînd se va întocmi și un repertoriu critic al numelor iraniene, grecești, trace, romane etc., îndreptînd toate greșelile și lacunele din lucrările de pînă acum, inclusiv cele din cartea lui L. Zgusta. După realizarea acestor cataloage complete și critice, se va putea face o comparație între materialul onomastic trac și cel iranian, spre a stabili măcar cu aproximație raportul între aceste două elemente ale regiunii. Pînă cînd această muncă se va face și spre a-i servi ca lucrare pregătitoare, nu este lipsită de utilitate simpla înșirare a numelor trace evidente ori măcar probabile, fără a căuta deocamdată a le raporta la abundentul material onomastic iranian și grecesc din Scitia și Bosporul cimmerian. Numai prin studierea riguros

critică și comparativă, în detalii și în adâncime, a celor trei factori : iranian, elin și tracic, se vor stabili definitiv proporțiile, rolul și aportul fiecărui grup la viața istorică și civilizația desfășurată în antichitate pe țărmul nordic al Pontului Euxin.

D. REPERTORIUL NUMELOR TRACO-GETICE ÎN SCIȚIA ȘI BOSPORUL CIMMERIAN

A b r o z e o s, Tanais, în *IOSPE*, II, 447 (=Minns, 656, nr. 56) : Αβροζεος Ἀρίστωνος.

Trac : *Abrozelmēs* (Xenof., *Anab.*, VII, 6, 43), *Abrupolis* (Polyb., App., Diod., Paus., *Syll.*, 643, Liv.), *Abrel[ralis]*, Izv. Muz. 114—5, *Sbornik*, XVIII, 1901, 803, 20, *ED*, I, 222; Detschew, *Sprachreste*, p. 2—3; suffixul -z- : *Brincezeis*, *Carluza*, *Daleizes*, *Durazis*, *Polazis* etc. (*ED*, I, 140—141).

A p p h e, Panticapaion (Kerci); *IOSPE*, II, 217; IV, 286, 355; Phanagoria; *IOSPE*, II, 336.

A p p h o s, Panticapaion; *IOSPE*, IV, 286, 355.

Nume traco-bitinic și asiatic, frecvent și la traci, *ED*, I, 233, Detschew, *Sprachreste*, 20.

A t a d o n *, Olbia; *IOSPE*, I, 106 (= *IAK*, XVIII, 1906, 106, nr. 8): οἱ περὶ Σωχουβαζον Ἀντωνίου στρατηγοί, - Δυρπαναίς Ὀφελίωνος, Ἀταδων Μητακω.

Cf. *Atadis Dorani filius qui militat n(umero) D(almatarum)*: *JÖAI*, XXXI, 1939, Bbl. 108—109 (= *AnnEp* 1938, 97).

A u l u p o r i s, Myrmekion (est de Kerci): *VDI*, 1950, nr. 4, p. 77 : Αιλουπορι καὶ υἱὲ βασιλείδῃ χαίρετε.

Nume trac din cele mai frecvente : *Aulupor* (-is, -us) 25 exemple : (majoritatea la Detschew, *Sprachreste*, 37—38).

A u l u z e l m i s, Panticapaion : 1. *IOSPE*, II, add. 136, p. 300 (= *KW*, 572, stelă funerară cu călăreț, sfârșitul sec. I e.n.) : Αιλουζελμῖς Δαλαζελμου χαῖρε. — 2. *IOSPE*, II, add. 136¹, p. 300 (= *KW* 337, stelă funerară, sec. II e.n.) : Αὔλουζελμῖς Δαλαζ(ε)λμου χαῖρε.

Forma *Auluzelmis* : *AEM*, XIX, 1896 (= Benndorf-Niemann, *Reise in Lykien*, I, 154, nr. 89) ; *Auluselm* : *DTR*, nr. 211 ; *Abluzelmis* în Egipt : *ED*, II, 227—228, Detschew, *Sprachreste*, p. 2.

A u l u z e n i s, Kerci sau Taman (ori teritoriul lor): *Trudî IX archeolog. siezda v Vilne*, vol. I, Moscova, 1895, p. 280—282, relief cu cavalerul trac la vînătoare : Ἀγαθῇ τύχῃ, Αιλουζενίς Μουκαπορεος ἀνέθηκεν εὐχαριστήριον. . .

Nume trac din cele mai frecvente, vreo 65 exemple (majoritatea la Detschew, *Sprachreste*, p. 35—37).

B a b o n : Pridik, *Stemp.*, p. 368, nr. 83 : Μάρων ὁ Βάβωνος (astynom).

B a s : fabricant de amfore, Pridik, *Stemp.*, 358, nr. 204 ; astynom, *ibidem*, p. 360, nr. 16.

B a s t a c a s (-es, -os), Panticapaion : 1. *IOSPE*, IV, 239 (= *KW*, 546) : Δημόστρατε, υἱὲ θεαγῆνου, καὶ Δημόστρατε, υἱὲ Β[ασ]-τάκου μητρᾷδελφε, χαίρετε. — 2. *SEG*, II, 484 (= *Izv. Acad. Russ.*, II, 1922, 92) : Βαστακας Μορδου. — Tanais ; 3. *IOSPE*, II, 443 : Μακάριον Βαστακου.

B a s t a s, Panticapaion ; *IOSPE*, IV, 247 (= *KW*, 249, pl. XVII = Gaidukevici, *Bosp. țarst.*, p. 273, fig. ; sfârșitul sec. I î. e. n.) : Κελλισθένια γυνή Βαστα καὶ ἄδελφε Κολλίων χαίρετε.

Exemple ale numelui trac *Bast* cu derivate și compuse în *ED*, II, 228, *AISC*, III, 159, Detschew, *Sprachreste*, p. 45. Un *Basthes* (Lucian *Toxaris*, 43) prieten al scitului Belittas Amizoci, ar putea să aibă nume trac. — După Vasmer, Ebert, *RL*, XII, 244, *viell. Kurzform zu avest. B a s t a - v a r i* — *Held der iran. Sage*.

B e i t h y s vezi *Bithus*.

B e n z e i s, Panticapaion ; *IOSPE*, II, 223 (= *KW*, 183) : Βενζεῖ θυγάτηρ Μοκαπόρεως χαίρε.

Debabenzis : Tracia *JÖAI*, XXXI, 1939, Bbl. 121–122, nr. 1, fig. 46, *Bonzes FGH*, II, p. 1187.

B e s s a, = Chersonesos, *CIL*, III, 1375 la (*IOSPE*², I, 547 = VI, 120 = *KW*, 481 = G. D. Belov, *Hersones Tavriceskii*, Leningrad, 1948, pl. 14) : *D(is) M(anibus) Aur(elius) Victor mil(es) legionis I Ital(icae), v(i)xit an(nos) XXXV, mil(itavit) an(nos) XVIII, Val(eria) Marcia uxor eius et Val(eria) Bessa filia heredes*.

E o familie de militari originari din regiunile traco-moesice (sec. II/III e. n.) ; despre legiunea I Italica : Ritterling, *RE*, XII, 1413 ; numele *Bessa* e tracic, poate intrudit ori identic cu al tribului *Bessi* : *ED*, I, 84 ; Detschew, *Sprachreste*, p. 59.

B i s t e s, Panticapaion : 1. *IOSPE*, IV, 255 (= *KW*, 399 a) : Μύρτιν γυνή Ποσιδωνίου [καὶ ὕ]ός Βιστης χαῖρε. — 2. *IAK*, XXXVII, 9, 1910 ; nr. 10 : ... ηἰ Βιστη...[χαῖρε.

După Vasmer, Ebert, *RL*, XII, 244, ar fi *viell. Kurzform von iran. Vištaspa-* ; dar numele este tracic : *Bistes*, *Bistoccos*, *Bistha*, *Bisthon*, *Burebista*, *Ditybistos* etc. (*ED*, II, 228–289) *Bisdes* : Detschew, *Sprachreste*, p. 71–72.

B i s t h a s, Chersonesos *Syll.*³, 585, 24 (= ² 268 = *GDI*, 2581, a. 192/1) : Ἡρακλείδης Βισθα Χερσονασίτης ἐκ τοῦ Πόντου (proxenos la Delfi). — V. *Bistes*.

B i t h u s, Panticapaion : 1. *IOSPE*, II, 290 (= *IGR*, I, 894 = *KW*, 208, pl. XV) : Διζα, υἱὲ Βειθους. — 2. *IOSPE*², I, 523 (= *IAK*, XXVII, 1908, 22, nr. 11) : ψυχὴ Βειθους γυνὴ χαῖρε. — Chersonesos : 3. *IOSPE*, IV, 464 (= ² I 450 = Minns, 6650, nr. 22) : τῆς πράξεως τοῦ πωλᾶ καμόντος Φλ(αβίου) Βιτου τριβού(νου). 4. *Oibia* ; *IOSPE*², I, 167 (= *IAK*, X, 1904, 6 = *Ann Ep*, 1904, 164 = Minns, 644, nr. 14, a. 248 e.n.) : *pro salutem Imp. D. NN. Philippo. Aug. III et Philippo Imp. II cos. ara Mercurio posuit Py<y>rrus Bithus mil(es)*.

Este cel mai frecvent nume tracic, din care se cunosc vreo 350 de exemple, în diferite forme și variante grafice, câteva derivate și compuse : Detschew, *Sprachreste*, p. 62–68.

Bitos vezi *Bithus* 3.

B o s t a s, Panticapaion; *IOSPE*, IV, 222 (= *KW*, 224) : [Θ]υνε(τ) Μασταρ[ου κ]αὶ υἱοὶ Βοστ[α] καὶ Δοκίων χαίρετε.

B r a i a d o s *, Olbia; *IOSPE*, I, 63 (= ² I, 100) : οἱ περὶ Ποσειδῆν Σατύρου στρατηγοὶ - χανώσος Βραιαδου, Μαθανος Αβραγου (etc.).

Tracic *Brais* (coniux Aur. Dizae) : *CIL*, VI, 37261 (= *Ephemepigr*, IX, 658); dar din cauza numelui iranian *Chanosos* e suspectă originea tracă a numelui *Braiadus*; ar putea fi un element comun traco-iranian (cf. *Pairisados*, *Pairisalos*).

B u z a s (?), Panticapaion; *IOSPE*, IV, 359 (= *KW*, 728, pl. LIV) : Βου.ζας [ὁ ἐκ τῶν] βασιλικῶν χαῖρε.

Cf. trac *Byzes* *Buzas* etc. (*Studi bizantini e neoelen.*, V, 1938, p. 555–556; *Detschew Sprachreste*, p. 94–95).

C a m a s a r y e vezi *Comosarye*.

C o m o s a r y e : 1. fiica lui Gorceippos și soție a regelui Pairisades I (1) : Taman; *IOSPE*, II, 346 (= *Syll.*³. 216 = ² 133 = *GDI*, 5649 = Minns, 652, nr. 30) : Κομοσαρυή Γοργίππου θυγάτηρ, Παιρισαδους [γυ]νή (E. Diehl, *RE*, XVIII, 2418, trägt einem ungriechischen Namen, stammt also mütterlicherseits aus einen einheimischen Geschlecht. Am ehesten darf man an die alteingesessenen Sinder denken). — 2. *Camasarya* fiica lui Spartocos V (5) și soția lui Pairisades III (4), Panticapaion; *IOSPE*, II, 19 (= Minns, 653, nr. 38) : Καμασαρυη. βασιλίσσης Καμασαρυης τῆς Σπαρτ[όκ]ου θυγατρὸς. βασι[ι]σσης Καμασαρ[υ]ης. Didyma (Milet); *CIG*, 2855, 29; Delfi; *Syll.*³, 439 (= *BCH*, XXIII, 1899, 96) :

Pare a fi o variantă irano-tracă a numelui *Camisares*, tatăl lui Datames (sec. IV î. e. n.), Corn. Nepos, *Datames* 1 (Kroll, *RE*, X, 1841); dacă poate fi considerat trac, pentru numele reginei bosporane, compus *Como-sarya*, se poate cita *Como-sicus rex et pontifex Dacorum* : Iordanes, *Get.* 73; *Comozous* : *CIL*, III, 14214, 12 (= *ILS*, 8501), ca și *Beli-sarius* celebrul general trac al tracului Iustinianus, *Sarbalos* : *IG*, VII, 585 (Tanagra), *Maio-sara* (cf. mai jos), *Sarula* (? ori *Tarula*?) în Samotrace; *AJA*, XLIV, 1940, 356. Tracicul și iranianul *Sar-* poate fi din răd. i. - e. **ker-* „a crește, a nutri” în lat. *procerus*, arm. *ser*, *serium* etc.

C o t y s, trei regi în Bospor : 1. Cotys I (domnește a. 49–68 e.n.), fiul lui Aspurgos și al reginei Gepaiyris, Cass. Dio, LX 28, 7 (= *Petr. Patr.*, fr. 3, *FHG*, IV, p. 185) : πέμπει δὲ (*Mithridates*) Κότυν τὸν ἀδελφὸν εἰς πρεσβείαν; Tac., *Ann.* XII, 15 (*Mithridates Bosporanus*) . . . *relictos in novo regno Cotym iuventa rudem et paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano* . . . ; *diffisi propriis viribus Aquila et Cotys*; 18 *frater (Mithridates) Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur*; *IOSPE*, IV, 204 (= *IGR*, I, 880) Panticapaion : βασιλεύοντος βασιλέως Τιβερίου Ἰουλίου Κοτυος φιλοκαίσαρος καὶ φιλορωμαίου; *IOSPE*, II, 37 (= Minns, 654, nr. 45 = *IAK*, XXXXVII, 1910, 19) Hadgi Muškai : ὑέος Ασπουργου, εὐσεβέος Κοτυος, *IOSPE*, II, 32 (= *IGR*, I, 876), *IAK*, XXXVII, 70–72, nr. 7. Monde : Minns, pl. VII, 20 TEIMAI ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ / ΤΟΥ ΑΣ-ΠΟΥΡΟΥ. (Kahrstedt, *RE*, XI, 1554, 10). — 2. Cotys II (123/4–131/2),

fiul lui Sauromates, I, Steph. Byz. s.v. *Bosporos* (= *Phleg. Trall.*, fr. 17, *FGH*, II, 27 (= *FGH* II, p. 607 = Const. Porph. *Themat* II, 12): Κορυ Arr. *Peripl.* 17, 3; *IOSPE*, II, 27 (= *IGR*, I, 884) Panticapaion: [ύπ]έρ βασιλέωζ [βασιλέ]ων Τιβερίου 'Ιουλίου Κορτιο[ς] *IOSPE*, IV, 421 (= *IGR*, I, 900 = Minns, 654, 48). Monete: Minns, pl. VIII/4: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ (Kahrstedt, *RE*, XI, 1554–1555, nr. 11). — 3. Cotys III (a. 228/9–233/4), fiul lui Rhescuporis II, Gorgippia, *IOSPE*, IV, 433 (= *IGR*, I, 912 = Minns, 656, nr. 57): [β]ασιλέωζ Κο[τυος]; Tanais, *IOSPE*, II, 432 (= *IGR*, I, 924): Τιβερίου 'Ιουλίου Κορτυος; *IOSPE*, II, 452 (= *IGR*, I, 920): [Κο]τυος; *IOSPE*, II, 455 (= *IGR*, I, 921). Monete: Minns, pl. VIII/17 ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ. (Kahrstedt, *RE*, XI, 1555, 12).

Cotys este un nume trac din cele mai frecvente, atestat pînă acum în nouăzeci exemple; majoritatea în *ED*, I, 216–217; Detschew, *Sprachreste*, p. 257–262.

C u n o s, Olbia, *IOSPE*², I, 95: Κουνος Στεφάνου.

Foarte probabil nume trac; cf. *AEM*, XIX, 1896, 59 (Byzantion), *S p o m e n i k Akad. Belgrad*, LXXV, 41, 1933, nr. 138.

D a d a s, *Dados*, cunoscut în mai multe localități din sudul Ucrainei (*IOSPE*).

Numele este frecvent și la traco-frigieni (exemple: *ED*, I, 231–232; II, 230; Detschew, *Sprachreste*, 110). Despre nici unul din exemplele din Ucraina nu se poate spune însă că este în chip obligator tracic. Scitic pare să fie derivatul *Dadacos*, *IAK*, XVIII, 1906, 104 (= *AA*, 1906, 121 = Minns, 643, 11): οἱ περὶ Ἀρχιδημον Δαδακου στρατηγοί.

D a l a s *, Panticapaion, *IOSPE*, II, 146 (sec. IV î.e.n.?): Δωρων Δαλατος.

D a l a s i o s *, Panticapaion, *IOSPE*, II, 127: Ἀπολλώνιε υἱὲ Δαλασιου χαῖρε.

D a l a z e l m i s, Panticapaion; 1. *IOSPE*, II, add. 136, p. 300 (= *KW*, 572, sfîrșitul sec. I e.n.): Αυλουζελμις Δαλαζελμου χαῖρε. — 2. *IOSPE*, II, add. 136¹, p. 300 (= *KW*, 337, stelă funerară, sec. II e.n.): Αυλουζελμις Δαλαζ(ε)λμου χαῖρε.

Cf. seria de nume trace cu elementul *Dal(a)* -, *ED*, I, 138; II, 230; Detschew, *Sprachreste*, p. 113–115; — *zelmis*, *ibidem*, p. 181.

D a l o s a c o s *, Tanais: 1. *IOSPE*, II, 447 (= Minns, 656, 56): Δαλοσακος Συμφόρου. *IOSPE*, II, 452 (= Minns, 656, 58): Δαλοσακος Συμφόρου. — 2. Panticapaion: *IOSPE*, II, 90: Δαλοσρχος.

Posibil nume irano-tracic, sau mai curînd curat iranian, deși elementul *Dale-* este tipic trac; -*sacos*, -*secos* e iranian. *ED*, II, 230.

D a o s, Olbia; 1. *IOSPE*, IV, 31 (= ², I, 222): Αδαιος Δαου ἱππεύς („din Macedonia ori Tessalia?” observă Latîșev). — 2. *IAK*, XL, 108, 1911, 21: Χρηστίων υἱὲ Δαου χαῖρε.

Nume frecvent la traco-geți, ca și la frigieni (*Daos*, *Davus* etc., în textele literare și epigrafice), *ED*, I, 208; II, 230; Detschew, *Sprachreste*, 116–117.

Dindas, Gorgippia, *IOSPE*, IV, 432, B I, 23 (incep. sec. III î. e. n.): [Π]ερδικκας Δινδου.

În Tracia: *Dindas*, *AEM*, XVII, 1894, 46 (= *RA*, II, 68, 1908, nr. 88); *Dindylas*, *Arch Dell*, II, 1916, paratim. 49, *Dindiporis*, *Denduporis* etc. Detschew, *Sprachreste*, 136–137; var. (?) *Dintl*, *ED*, II, 231.

Dizas, I. Panticapaion, *IOSPE*, II, 290 (= *IGR*, I, 894 = *KW*, 208): Διζα υἱὲ Βειθυος κεντυρίων κ[αί] πρίνκιν σπείρας Θρακῶν καὶ ἡ γυνή Ἐλένη χαίρετε. – 2. Olbia, *IOSPE*, IV, 17: Διδης.

Nume trac din cele mai frecvente, în forma simplă *Diza* (*ED*, I, 110, 121, 186, 195; II, 230; Detschew, *Sprachreste*, 133) și în compuse (*Dizatralis*, *Dizaculus*, *Dizazelmis* etc.).

Dizazelmis, Olbia, *IOSPE*, IV, 32 (= *JÖAI*, III, 1900, Bbl. 80 = *KW*, 77a): Διζαζελμῖς Σευθον ἡγεμῶν Διζυρων χαῖρε.

Alte exemple din Tracia și Egipt: *ED*, II, 230–231; Detschew, *Sprachreste*, 132. Despre *Dizroi* cf. Rostovcev, *Klio*, II, 1902, 84 (gens Διζυρων din Tracia, adusă la Olbia de ocupanții romani); Mateescu, *ED*, I, 157 („Dizroi” ar fi un clan getic la Olbia).

Doiptunos*, rege (jum. a sec. IV e.n.), Panticapaion, *IOSPE*, II, 49 (= *Matarch*, VI, 1891, 24 = Minns, 657, nr. 66): + ἐπὶ Τιβερίου Ἰουλίου Δοιπτουνο[u] βασιλ(εως) εὐσεβο[ῦ]ς φιλοκέσαρος καὶ [φ]ιλορωμέου (a. 383?). (Brandis, *RE*, III, 786, Minns, 610).

Considerat nume trac de Mateescu, *ED*, II, 231 (scriind greșit Διουπτουνοζ), prin comparație cu dac. *Diuppaneus* (*CIL*, VI, 18903), variantă (ori greșală de lapid?) pentru *Diurpaneus*, iliric *Diopanes* [care de fapt este *Diop(h)anes* grec]. O analogie tracă nu există, *Doiptunos* pare a fi „unicum”.

Doritios*, Odesa, *IAK*, X, 1904, 75, nr. 82 (= *KW*, 350): Μαδαγυνή Δοριτίου χαῖρε.

Nume trac sau grecesc (?); cf. totuși *Doritses*, *Doritsis* și

Dorizos, Panticapaion, *IOSPE*, IV, 254 (= *KW*, 438): Μοζ-καππρι Δοριζου.

Analogii și forme asemănătoare din Tracia: *Dorison*; *CIL*, III, 4369; *Durisses*, *Durises*; *CIL*, XIII, 8311 (= *ILS*, 2502), „*Izvestiia-Institut*” XV, 1946, 87; *Durazis*; *CIL*, III, 12392; *Dorses*; *CIL*, VI, 3209; *DTR*, 121–122, 659; *Dorzas*, *Durze*; *ED*, II, 231; Detschew, *Sprachreste*, 149–150.

Dotus*, Olbia; I. *IOSPE*, I, 80 (= ² I, 138): Ναζαζος Δωτου. – 2. *IOSPE*, I, 62 (= ² I, 99): Δωτους Γολα; *IOSPE* ², I, 83: Δωτους Γολα.

Trac *Dolu*, *Dolios*, *Dolochas* etc. (*ED*, II, 231; Detschew, *Sprachreste*, 151); din cauza iraniciului *Nabazos*, originea tracă a numelui *Dotus* la Olbia nu e absolut sigură.

Dreibalis, Olbia; *IOSPE*, I, 50 (= ² I, 80, nr. 13 = *CIG*, 2067): ... ΔΡΕΙΒΑΛΙΣ ([A]ρειβαλις?) Ραπακεους.

După toate analogiile: *Dreibalos* Varna; *Izvestiia-Institut*, XIX, 1955, 226–227; C. Lartius *Dribalus*; *CIL*, III, 3888 (Emona); *ED*, I, 104, 225; II, 231; Detschew, *Sprachreste*, 157, numele trebuie considerat de origine tracă, deși patronimicul *Rapakas* este iranian; e cazul unui amestec de nume iranice și trace.

Dulas*, Tanais; *IOSPE*, II, 447: Οχωδιακος Δουλα; 454 [Φα] ζιους Δουλα, Δουλας Τρυφωνος.

Cf. numele sigur trace : *Dula, Dules, Dulus, Dulezelmis, Dulacenus, Iambadules, Doles* etc. (*ED*, II, 231; Detschew, *Sprachreste*, 152–153); totuși caracterul tracic al lui *Dulas* de la Tanais nu e absolut sigur, poate fi iranian ori traco-iranian, din cauza numelor *Ochodiakos* și *Phazius*.

Dulion, Chersonesos : *VDI*, 2, 1952, p. 236, fig. 12 (stelă funerară) : Δουλιων Δελαφου.

Dyrpanais, Olbia ; *IOSPE*², I, 106 (= *IAK*, XVIII, 1906, 106) : οἱ περὶ Σωχουβαζον Ἀντωνίου στρατηγοὶ - Δυρπαναῖς Ὠφελίωνος.

Variantă a lui *Diurpaneus Dacorum rex. Orosius*, VII 10, 4, Iordanes, *Get.* 76. 77 (*Dorpancus*) *Diurpaneus qui et Euprepes Sterissae (ilius) Dacus* : *CIL*, VI, 16903 : *Dorpanas* : *Godisnik-Plovdiv* 1937–1939, 110, nr. 2 – toate citate de Detschew, *Sprachreste*, 150.

Gepaipyris regină, soție a regelui Aspurgos (8 î.e.n.(?)–38 e.n.) și mamă a lui Cotys I (*I*), monedă, Minns, 597, 601, 604, 611, pl. VII /7 : Β(ασίλισσα) Α ΓΗΠ(αι)P(ις). (Stein, *RE*, VII [1910], 1227–1228; Geyer, *RE*, XV, 2207; Rostovtsev, *Ir. Gr.*, 153).

Alte patru exemple ale numelui în Tracia : Γηπεπυρις, *BCH*, XXI 1897, 127, nr. 11, fig. 8 (= *Sbornik*, XIII, 1896, 411, nr. XI, pl. IV/9), Γηπαίπυρις : *JÖAI*, I, 1898, Bbl. 9–10 (= *AEM*, VIII, 215–216, 40 = *BCH*, XXIII, 1898, 594 = *IGR*, I, 785), *Corolla numism.* Head (1906), 252 și *IG*, XII, 8, 218 (Samotrace); cf. Detschew, *Sprachreste*, 106.

Gerbes*, Olbia ; *IAK*, III, 1902, 125, nr. 16 = Pridik, *Stemp.* p. 346, nr. 36; p. 347, nr. 48; p. 348, nr. 66; p. 355, nr. 163; p. 366, nr. 88 : ἀστυνομοῦντος Ἐκαταίου Γερβης.

Posibil să fie nume trac, ori traco-iranian.

Getomusos, Olbia : *IOSPE*², I, 94 (= *IAK*, XVII, 1906, 104 = AA, 1906, 121 = Minns, 643, nr. 11) : Ζουροζις Γετομουσου.

Nume compus bimembru **Geto + musos*, cf. *Gela* rege al edonilor, Head, *HN*², 201 : tribul *Gelae*, folosit frecvent ca nume personal (*ED*, I, 215); Detschew, *Sprachreste*, 105; pentru finala *-musos* (intrucut n-ar fi cazul a două sufixe derivative *m* și *s*) a se compara, nu *Mysoi* (cum credea Vasmer), ci numele personal trac *Mussatus* : *CIL*, III, 4369, probabil traco-bitinicus Μουζακος Μουκαντιον Νικομηδεύς, Phleg. Trall. fr. 37 (*FGH*, II, p. 1187 = *FHG*, III, 609).

Gocion, Panticapaion ; 1. *IAK*, X, 1904, 43, nr. 38 (= *KW*, 662) : [Δη]μή[τριε] καὶ [Θ]εμιστο[κ]λή υἱοὶ Γο[κ]ωνος, χαίρετε. – 2. *IAK*, X, 73 nr. 79 (= *KW* 165) : Ἡδία γυνή Γοκ(ω)νος χαίρε.

Exemple din Tracia : *JÖAI* XXII, Bbl. 134; *BCH*, XXXVI, 1912, 596, 55; (Detschew, *Sprachreste*, 107; *ED*, II, 229); un Γωκας Μανου in Lycaonia Athen Mitt, XIII, 266, nr. 114 (= *Monumenta Asiae minoris ant.*, I, 1928, nr. 117) etc.; dar numele era cunoscut și la iranieni, de ex. *Goces*, legatus Parthorum, *AnnEp*, 1933, 107 (= *CRAI*, Paris, 1933, 21).

Golas, Olbia ; *IOSPE*², I, 83 Δωτους Γολα ; *IOSPE*, I, 62 (= ², I, 99) : Δωτους Γολα ; Pridik, *Stemp.*, p. 345, nr. 3; p. 348, nr. 66, 75; p. 358, nr. 3; p. 347, nr. 42.

Nume foarte probabil trac : *Goles* (Goleios?) *DTR* 112–113, nr. 601, fig. 299; 72, nr. 329, fig. 185; *ED*, II, 230; Detschew, *Sprachreste*, 107.

Mada*, Odesa ; *IAK*, X, 1904, 75, nr. 82 (= *KW*, 350) : Μαδα γυνή, Δοριπιου χαίρε.

Mai probabil nume trac, decît grecece ori iranian.

M a i o s a r a *, Panticapaion, *IOSPE*, II, 254 (= *KW*, 323): *Μαιωσαρα πενθερά χαῖρε*.

Cf. trac *Maisira*: *GDI*, 2119; *Maisades*: Xenoph. *Anab.*, VII 2, 32; Detschew, *Sprachreste*, 282. Elementul *-sara* același în numele *Camasarye*.

M a n e s și **M a n i c o s** între olari fabricanți de amfore, Pridik, *Stemp.*, *passim*.

Numele pare să fie trac, fiind frecvent la traci și frigieni; exemple: Detschew, *Sprachreste*, 285.

M e t a c o s *, Olbia: 1. *IOSPE*, I, add. 68¹ (= ² I, 106): [...]
Μητακου Ηλ ... — 2. *IAK*, XVIII, 1906, 106, nr. 8: *Αταδων Μητακκου*.
— Cf. [...] *Μετ[ο]χ[ου] IOSPE*, I, 213 (= *CIG*, II, 2101 = *KW*, 301).

Se poate aminti trac *Μητοκος*, *Μηδοκος* (*ED*, I, 129); Detschew, *Sprachreste*, 301; dar *Metacos* din sudul Ucrainei pare mai curînd a fi variantă a iranianului *Μητακος*: *IOSPE*, I, 64; IV, 26; *Μηθακος*: *IOSPE*, II, 451; IV, 207; *ED*, II, 234.

M o c a p o r i s, -os, Panticapaion: 1. *IOSPE*, II, 223 (= *KW*, 183): *Βενθεῖ θυγάτηρ Μοκαπορεος χαίρε*. — 2. *IOSPE*, IV, 241 (*KW*, 421): *Ἡδέα γυνή Διογένου καὶ Μοκαπορος χαίρετε*. — 3. *IOSPE*, IV, 254 (= *KW*, 438): *Μοκκαπορι Δοριζου καὶ θυγάτηρ Ἀρέσκουσα ... χ[αί]ρετε*.

Nume personal trac din cele mai frecvente (80 exemple), mai ales în forma *Mucapor(is)*: Detschew, *Sprachreste*, 314–315. — V. și *Mucaporis*.

M o c c a s, Tyras: *IOSPE*, I, 2 (= ² I, 2 = *IGR*, I, 1438 = Minns, 639, nr. 3): *Λαισθένης Μοκκο ἄρχων*.

M o c c o s, Tanais; *IOSPE*, II, 448: *Μοκκος* — 2. *IOSPE*, II, 451: *Στρατ[όνει]κος Μοκκου*, 456, 462. — 3. Panticapaion; *IOSPE*, II, 208 (= *KW*, 600): *Χαρίτων υἱέ Μοκου*. — 4. *Nymphaion*; *IOSPE*, II, 375 (= *KW*, 160): *Θεοφίλη γυνή Μοκκου χαῖρε*. — 5. *Taman*; *IAK*, LXIII, 1916, 113: *Γύναι Στεφάνου χαί(ρ)ειν Μοκ(κ)ος πατρί καλ(λ)ιστράτου χαίρειν*. — 6. Olbia: *ZapOd*, XVIII, 1910, 74, nr. 4 (= *Rev. épigr.* I, 212): *Χαρίτην γυνή Μοκκου χαῖρε*.

M o c c o t h a *, Panticapaion; *IOSPE*, II, 102¹, p. 299 (= *KW*, 394, sec. I.e.n.): *Μοκκοθα (κ)αὶ ψυχὴ Ὅσφυόνη χαίρετε*.

Mateescu, *ED*, II, 235 *sembra un nome Sarmatico derivato dalla rad. tracia M o k-*; dar elementul *Moc-*, *Muc-* nu este exclusiv tracic, ci apare și în numele iraniene ca *Mucunagos*, *Mucunacyros*: (*IOSPE*, I, 76, 78) etc.; Detschew, *Sprachreste*, 310 cuprinde pe *Moccothas* între numele trace.

M o c c e u s, Panticapaion; 1. *IOSPE*, II, 29 c: *Μοκκους Διονυσ(ιου)*. — 2. *IOSPE*, IV, 253 (= *KW*, 347): *Μικλαίνη γυνή Βασιλείδου καὶ υἱέ Μοκκου χαίρετε*.

Cf. numele *Moccas*, *Moccas*.

M o s t i o s, Panticapaion; *IOSPE*, II, 85: *Μακάρης Μοστιου*.

Cf. *M o s t i s* rege în Tracia (Head, *HN*, 285); Kroll, *RE*, XVI, 380; *Mostos* în *Egypt*: Detschew, *Sprachreste*, 312.

Mucaporis, Kerci sau Taman, *Trudi IX arheolog. siezda v Vilne*, vol. I, Moscova, 1895, p. 280—282, relief cu cavalerul trac la vînătoare: Μουκαπορεος — V. *Mocaporis*.

Mucatralis, Olbia; *IOSPE*², I, 237 (= *IAK*, X, 1904, 13): [... *v*]ix(it) a[nnis...] et Valerio Secundino vix(it) ann(is)... obi[ut...], *Val(erius) Mucatralis et Olbia Brisais filis b(ene) m(erentibus) f(e)c(erunt)*.

Este familia unui militar trac din legiunea I Italica (*RE*, XII, 1412—1413) ori mai curînd din legiunea XI Claudia (*ibidem*, 1699), dintre elementele trace originare din Moesia Inferior (Dobrogea și Bulgaria la nord de Haemus).

Pairisades*, 1. rege în Bospor (a. 347—310 î.e.n.) și fiu al lui Leukon I, Diod., XVI 52, 10: $\Sigma\pi\alpha\rho\tau\alpha\kappa\omicron\varsigma$ ὁ τοῦ Πόντου βασιλεὺς ἐτελεύτησε, τὴν δ' ἡγεμονίαν διαδεξάμενος ὁ ἀδελφὸς Παιρισαδης; Strabo, VII 4,4 (310); Demosth., XXXIV 8; 36; Dinarch, I, 43 Βιρῖσαδην (Βηρῖσαδην Ald.); *IG*², II, 212 (= ¹, II₅, 109b = *Syll.*³ × 206 = ², 129 = Minns, 651, 28) Atena; *Syll.*³, 215 (= ², 132 = *IOSPE*, II, 345 = *GDI*, 5648 = *CIG*, 2118); *Syll.*³, 214 (= ², 131 = *IOSPE*, II, 344 = *GDI*, 5646 = Minns, 652, 29); *IOSPE*, II, 11 (= Minns, 652, 29a); *Syll.*³, 313 (= ², 134 = *IOSPE*, II, 1 = Minns, 652, 32); *Materarch*, XXIII, 1899, 52; *IOSPE*, II, 350, 1 (?); (?) Polyaen., VII, 37. (E. Diehl, *RE*, XVIII, 2417—2424, 1). — 2. fiul regelui Satyros II (310—309), Diod., XX, 24, 3: ὁ παῖς ὁ Σατύρου Παρυσάδης, νέος ὢν (Diehl, *RE*, XVIII 2428, 6. — 3. Pairisades II rege (284/3 — după 250), fiul lui Spartokos III, *IOSPE*, II, 17 (= Minns, 653, 36): βασιλεύοντος Παιρισαδου τοῦ Σπαρτόκου. *IOSPE*, II, 15 (= *GDI*, 5560 = Minns, 653, 35); *IOSPE* II, 16; 18 (= Minns, 653, 37); 35; 350; *IG*, XII₂ 287 B, 126; *Sammelbuch*, 7263 (= *VDI*, 1939, nr. 3, p. 260—261); (?) Polyaen., VII, 37 (Diehl, *RE*, XVIII, 2424—2427, 2). — 4. Pairisades III, rege (160—150?), fiul lui Spartokos V, *Syll.*³ 439 (= *BCH*, XXIII, 1899, 96); *IOSPE*, II, 19 (= Minns, 653, 38); (?) *Rev. Philol.*, XXII, 1898, 114, 23b, 28f. (Diehl, *RE*, XVIII, 2427, 3). — 5. Pairisades IV Philometor, rege (jum. II sec. II î.e.n.), fiul lui Pairisades III, *IOSPE*, II, 19 (= Minns, 653, 38): Παιρισαδου; *IAK*, LVIII, 1915, 18 (E. Diehl, *RE*, XVIII, 2428, 4). — 6. Pairisades V, ultimul rege spartokid, asasinat, a. 107(?) î.e.n., Strabo, VII, 309: Βοσπόρου κατέστη κύριος (Mithridates) παρ' ἐκόντος λαβὼν Παρισαδου τοῦ κατέχοντος; 310; *Syll.*³, 709 (= ², 326 = *IOSPE*, I, 185 = *GDI*, 3087 = Minns, 647, 18): τῶν περὶ Σαυμακον Σκυθᾶν νεωτεριζάντων καὶ τὸν μὲν ἐκθρέψαντα αὐτὸν [βα]σιλέα Βοσπόρου Παιρισαδαν ἀνελόντων (E. Diehl, *RE*, XVIII, 2428, 5). — 7. Panticapaion, *IOSPE*, II, 109 (= *KW*, 404): Σαβίων πατήρ Ἀπολλωνίδου καὶ Παιρισαδου καὶ μήτηρ Χρήστη χαίρετε. — 8. *IOSPE*, II, 29 (= Minns, 657, 61): Παιρισαδους (sec. III e.n.). — Numele Pairisades mai apare pe cărămizi de la Panticapaion: *Ist. Bosp.*, 310, nr. 70, la genitiv, scris întreg sau abreviat, 308, 67, 310, 69; *IAK*, LI, 1913, 126, nr. 29 etc., aparținînd probabil unora din regii bosporani cu acest nume. *IAK*, XVIII, 1906, 126 Panticapaion: [Σ]παρτο[χος Π]αι[ρ]ισα [...]; 125, nr. 40 Taman: [Ἀ]κίς Παιρι[σα]δεος ἀνέδηκεν; Grakov, citat în *Philol. Wochenschr.*, 1933, 638.

Numele *Pairisades* e considerat iranian de F. Justi, *Iranisches, Namenbuch* (Marburg, 1895), 237 și Kretschmer, *Einteilung* (1896), p. 215–216, traco-bitinic de Tomaschek, *Thraker*, II/2, p. 18 : *Pairisades*, *Pari-bithynischer Name von fünf bosporanischen Fürsten aus dem Geschlecht des Spartokos*, interpretindu-l ca Πατροκλής, Πάτροκλος. Dar elementul iranian, respectiv irano-tracic *Pairi-Pari-* este echivalentul lui gr. περί: *Peri-andros*, -kles etc., incit *Pa(i)ri-sades* ar însemna aproximativ „foarte strălucit (distins)”, Περικλύμενος, după justa interpretare dată de Kretschmer. În realitate numele *Pairisades* (deși elementul *Pairi-*, *Pari-* nu apare plină acum în Tracia) poate fi deopotrivă iranian și tracic.

Pairisalos *, Panticapaion, I. *IOSPE*, II, add. 86², p. 296 : Παρισαλος Σαυρόφου ἐρμηνεύς· Ρευσιναλος Παρισασελου χαίρετε. — 2. *IOSPE*, IV, 331 (= *KW*, 222; începutul sec. I î.e.n.): II, ο ο [υιέ Ταρουλου] [χ]α(ῖ)ρε — 3. *IAK*, X, 1904, 40, nr. 33 (= *KW*, 552): 'Απολλώνιε 'Ακκια καὶ ἀδελφε Παρισαλε χαίρετε. — 4. *IAK*, X, 1904, 60, nr. 61 (= *KW*, 523): Παρισαλε Παρισαλου χαῖρε. — 5. *IAK*, XL, 1911, 92: Παρισαλω Κοσσου. — 6. *Ist. Bosp.*, 73–74, fig. 11: Παρισαλος Ἡρακλείδου καὶ γυνή "Ἀμιν χαίρετε.

Tomaschek, II/2, p. 18 der Name des Sohnes Reusinalos lehnt sich allerdings an das sarmatische Volk der Reuxinaloi, d. i. Roxolanoi Rokhsnanō «die strahlenden, berühmten» an: doch kommt auch der dakische Ort Rousi-daua in Betracht; Pairisalos selbst wird eher ein Bithyne gewesen sein, etwa zu deuten als ein «dem Valer Heilbringender», vgl. arm. *sal* «sanus, integer, illaesus». Saurphos și Reusinalos (I) pledează (cum au relevat Tomaschek și Kretschmer, *Eint.*, 215–216) pentru originea iraniană a lui *Pairisalos*, în timp ce *Tarula* (patronimicul lui 2) indică origine tracă. *Pairi-* este același ca în *Pairisades*, iar *-salo-* reprezintă fie rad. i. -e. *sel- „favorabil, priincios; bine dispus; a domoli” în cuvinte ca gerin. *sal-, got. sels „gut, tauglich”. ahd., v. sax. sālig „glückloch, selig, gesegnet” etc., gr. ἔλαρος, etc. (*WP*, II, 506, nr. 6). — fie *solo- lat. *salus*, *salvus* etc. (*WP*, II, 510). Elementul *-sala*, *-salo-* frecvent și în onomastica tracă: *Salas* și ca al doilea membru în compuse: *Make-sala* (Belomorski *Pregled*, I, 1942, 336, nr. 41), *Pyrus-sale* (*JÖAI*, XXX, 1936, Bbl. 71–72; A. Dain. *Inscr. greques Louvre*, 1933, nr. 38; *AISC*, III, 157, nr. 5), *Seri-salos* (*CIG*, III, add. 4300 = Le Bas-Waddington, 1301).

Paneios (?), Olbia; *IOSPE*, IV, 26: Πανηιος; în *IOSPE*², I, 185 e citit [ἐπ]ὶ ἀρχόντων τῶν περὶ Πα·νηιον Μηταγcu, deci un nume de forma „Pa[r]neios” sau cu altă literă între *a* și *n*, ce pare să fie nume iranian, la fel ca *Metagos*.

Forma „*Paneios*” din vechea lectură era comparat de Vasmer cu tribul trac *Panaioi*, de Mateescu (*ED*, I, 235) cu elementul *-paneus* în *Diur-paneus*, *Dio-panes*; dar daco-geticul *Diurpaneus* e format din tema *Diurp-*, *Dyrp-* și sufix *-n-* (vezi *Dyrpanais*), iar pretinsul nume iliric *Dio-panes* este de fapt gr. *Diop(h)anes*. „*Paneios*” e dat după *IOSPE*, IV, 26 și Vasmer între numele trace de Detschew, *Sprachreste*, 355.

Pasaros *, Olbia; *IOSPE*, I, 84 (= *CIG*, II, 2086): στρατηγὸς Ὀρόνης Σπαδακου Νουμηνιος Πασαρου.

Originea tracă a numelui *Passaros* (un militar *domo Daciae*; *CIL*, VI, 2698), *Passar* (*CIL*, III, 6150 = 7437) și alte exemple (*ED*, I, 169; II, 235–236) e dubioasă; nu este exclusă legătura cu lat. *passer*.

Patasios, Panticapaion; *IOSPE*, IV, 234 (= *KW*, 521, sec. I e.n.): 'Αντισθένη Πατασιου καὶ Πτολέμα[τ]ε 'Απολλωνίου χαίρετε.

Cf. *Clau(u)dius Patasio*: *CIL*, III, 10466 (Aquincum) și *Potasios*.

Pataicos *, stampilă pe amfore, Grakov, citat în *Philol. Wochenschrift*, 1933, 638: Παταικος.

P a t e i s, Panticapaion; *IAK*, X, 1904, 46: Πατεις ὅς καὶ Διονύσιος Διονυσίου χαῖρε.

P a t o c o s *, Panticapaion; *Ist. Bosp.*, 79—80, fig. 15: Πάτροκλες, ὅς Πατοκου χαῖρε

P o r o b o n u s, Olbia; *IOSPE*², I, 171 (= *IAK*, XIV, 1905, 100, nr. 7, fragment de relief al cavalerului trac): [*Deo sancto Porobono*. Cf. V. Beševliev, *Epigrafski Prinosi*, Sofia, 1952, p. 66: *Porobono Martinus con coniuge ex voto posuit*, la Hisarlîk (Razgrad).

P o t a s i o s, Panticapaion; *IOSPE*, II, add. 128¹, p. 300: Ἀπολλ(λ)ώνιε ὅς Ποτασίου χαῖρε.

Cf. *Palasios* și M. Aur (elius) *Polazis* Murs(a): *CIL*, VI, 32542 c + d 7; *ED*, I, 140.

P y r r h o s, Olbia; *IOSPE*, I, 56 (= ², I, 93), 76 (= ², I, 129): Μαρκος Οὐλλπιος Πυρρος Ἀρσηουαχου; Panticapaion; *IOSPE*, II, 228; Gorgippia; *IOSPE*, IV, 432. Sigur trac este *Py <γ>rrus Bithus mil(es)*: *IOSPE*², I, 167 (= *IAK*, X, 1904, 6), la Olbia (v. Bithus 4).

Mateescu, *ED*, I, 131; II, 236; Det:chew, *Sprachreste*, 387.

R h e s c u p o r i s, șase regi în Bospor, 1. Tiberius Iulius Rhescuporis I (a. 68/9—91 e.n.), fiul lui Cotys I (I) și Eunice, *IAK*, XXXVIII, 1910, 70—72, nr. 7 (Gorgippia): Τιβέριον Ἰούλιον Πρῆσ[κουποριν, βασιλέως Κότυ]ος καὶ βασιλίσσης Εὐν[είκης?] υἱὸν φιλοκαίσα[ρα]; *IOSPE*, II, 52 (= Minns, 654, 46 = *IGR*, I, 881); *IOSPE*, IV, 335 (= *IGR*, I, 903); II, 38 (= *IGR*, I, 882); IV, 446 (= *IGR*, I, 922); II, 358 (= *IGR*, I, 907); II, 39 (= *IGR*, I, 883); *IAK*, XLVII, 1912, 115(?); XLV, 1913, 10; (?) LXIII, 1916, 111, 3. Monede: Minns, pl. VII/23, 24: Τιβέριος Ἰούλιος βασιλεὺς Πρῆσκουπορις; 25: Τεῖμαι βασιλέως Πρῆσκουπόριδος. (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 2). — 2. Rescuporis II (a. 211/2—228/9), fiul lui Sauromates II, *IOSPE*, II, 41 (= Minns, 655, 54 = *IGR*, I, 886): βασιλέα Τιβέριον Ἰούλιον Πρῆσκουποριν; II, 42 (= *IGR*, I, 887); II, 43 (= *IGR*, I, 888); II, 430 (= Minns, 655, 55); II, 432 (= *IGR*, I, 924); II, 449 (= *IGR*, I, 918); II, 450 (= *IGR*, I, 919); IV, 194 (= *IGR*, I, 869); IV, 433 (= Minns, 656, 57); IV, 443 (= *IGR*, I, 912). Monede: Minns, pl. VIII/15 βασιλέως Πρῆσκουπόριδος, 16. (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 3). — 3. Rescuporis III (233/4—235/6), Minns, pl. VIII/19 (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 4). — 4. Rescuporis IV (229/40—261/2), *IOSPE*, II, 46 (= Minns, 657, 60 = *IGR*, I, 889): βασιλεύοντος βασιλέως Τιβερίου Ἰουλίου Πρῆσκουπόριδος; *IOSPE*, II, 44 (= *IGR*, I, 890). Monede: *IAK*, XVII, 1905, 69 (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 5). — 5. Rescuporis V (262/3—275/6), monede: Minns, pl. VIII/22, 23 (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 6). — 6. Rescuporis VI (311/2—334/5), *IOSPE*, II, 312 (= Minns, 657, 65): ἐπὶ [βασιλέως!] Παδαμφ[αδίου καὶ Πρῆσ]κουπορ[ιδος]; *SEG*, II, 480 (= *Izv. Akad. Russ.*, II, 1922, 80): ἐπὶ βασιλεῖ Πρῆσκο[υ]πόριδι; monede: Minns pl. VIII/28 (Kahrstedt, *RE*, I A, 623, 7).

R h o e m e t a l c e s, rege al Bosporului (a. 131/2—153/4), fiul lui Cotys II (2), SHA, *Ant. Pius* 9,8: *R[ho]emet<h>alcen in regnum Bosporanum audito inter ipsum et Eupatorem negotio remisit* (*Antoninus Pius*); *IOSPE*, II, 353 (= Minns, 654, 49 = *IGR*, I, 899): Τιβερίος Ἰούλιος βασιλεὺς Ποιμηταλκης; II, 437 (= *IGR*, I, 915); II, 33 (= *IGR*, I, 877); I, 199 (= Minns, 648, 19 = *IGR*, I, 865); *IAK*, X, 1904, 30, 22 (= *IGR*, I, 885); XXXVII, 1910, 39 (= Minns, 655, 51 = *Ist. Bosp.*, 45); LXIII, 1916, 111, 2. Monede: Minns, pl. VIII/6: βασιλέως Ποιμητάλκου (Kahrstedt, *RE*, I A, 1004, 4).

S a b a d a s, Tiritaki (lingă Kerçi), stelă funerară cu cavaler (trac?), în *VDI*, 1950, nr. 4, p. 69—70 [N]ικήφορος Σα[β]αδα [χαῖρ]ε. Detschew, *Sprachreste*, p. 139.

S a b i o n, Panticapaion: *IOSPE*, II, 109 (= *KW*, 404): Σαβίων πατήρ Ἀπολλονίδου καὶ Παιρισαδου.

S a d a i o s *, Olbia: *IOSPE*, I, 57 (=², I, 94 = *CIG*, 2071): Ἰστιάϊος Σαδαίου.

S a d a l a s, Panticapaion: 1. *IOSPE*, II, 198 (= *KW*, 58, relief al cavalerului trac): Σαδαλα Σαδαλου T (= uie) χαῖρε. — 2. *IOSPE*, II, 264 (= *KW*, 312): ψυχάριον θυγάτης Σαδαλου χαῖρε. — 3. *IOSPE*, IV, 252 (= *KW*, 433): Λυνγιον μήτηρ καὶ Ἡδύν γυνή Σαδαλου χαίρετε. — 4. *IOSPE*, IV, 337 (= *KW*, 584, stelă funerară cu cavalerul trac): Σαδαλα Σαδαλου χαῖρε. — 5. *IOSPE*, IV, 378 (= *KW*, 172): Λυσιμάχεια γυνή Σαδαλα χαῖρε.

S a l a s * 1. Panticapaion: *IOSPE*, II, 28: Χρηστίων β' τοῦ Σαλα πρίγκιπος. — 2. Tanais; *IOSPE*, II, 452: Μαης Σαλα; cf. *Sallios* în *IOSPE*, IV, 19 (Olbia).

Nume frecvent și în Tracia: o serie de exemple la Detschew, *Sprachreste*, 412; cf. *Pairisalos*, de asemenea *Tanyalos*, în *VDI*, 1950, 4, p. 73 (= 1951, 2, p. 253). Este un element onomastic comun trac și iranian, în nordul Pontului Euxin eventual mai curînd iranian decît trac.

S a m b i o n *, fiul lui Tarulas (2), nume tracic? Cf. numele egiptean (oriental) *Sambu*, fem., în *ED*, IV, 1930, p. 93; *AISC*, V, 290.

S a r e s (?), Panticapaion: *IOSPE*, II, 211 (= *KW*, 334): [...] γένης Σαρως χαῖρε (ori Αρως?). Cf. *Comosarye*.

S a s a s *, Panticapaion: *IOSPE*, II, 67¹, p. 295 (= *KW*, 204): Θεονίκη γυνή Σασα καὶ θυγατέρες Λαοδίκη καὶ Μᾶ χαίρετε; 199¹; *IOSPE*, IV, 283 (= *KW*, 631, incep. sec. II e.n.): Ἀτταν Τρύφωνος Δωρας Σασα τὸν ἴδιον συγγενεάν; Tanais: *IOSPE*, IV, 443; Fanagoria; *IOSPE*, II, 390.

Exemple ca *Sassa* nat. Dacia (*CIL*, III, 14355, 15), *Saza* (vir) provincia Dacia (*CIL*, III, 14406 c; *ED*, II, 236; Decev, *Sprachreste*, 425) nu par a fi o dovadă suficientă pentru originea traco-getică a numelui *Sasas* din sudul Ucrainei, căci el e răspîndit în multe regiuni. Unii îl consideră iranian (Justi, *Iran. Namenbuch*; Jerphanion-Jalabert, *Mélanges de la faculté orientale*, Beirut, V, 1911, 320).

S c o z o s, Gorgippia : *IAK*, LVIII, 1915, 34 : Σκοζος Ατ[τακονα] ; *IOSPE*, II, 404.

Nume înrudit probabil cu *Scuzilas* din Tracia ; *SEG*, III, 517 (= *DTR*, 99, nr. 508, la Plovdiv), dacă acest nume nu e de analizat în *Sku-zil-* ; de asemenea *Scyezis*, *IG*, II, 4124.

S e r e i s *, Gorgippia : *IOSPE*, II, 402 (= Minns, 658, 69, 28) : Σερεϊς.

Cf. numele trace *Serisalos* (mai sus s. v. *Pairisalos*), *Serapyris* : *JÖAI*, XI, 1908, Bbl. 191, *Serrus* : *CIL*, X, 8374 a (dar *Licaius Seri mil. ex cho. I Pann.* ; *CIL*, XIII, 7582, este ilir) ; *ED*, II, 237.

S e i t a l c e s, vezi *Sitalces*.

S e u t h e s, 1. Olbia : *IOSPE*, IV, 32 (= *JÖAI*, III, 1900, Bbl. 80 = *KW*, 779) : Διζαζελμης Σεύθου-χάϊρε. — 2. Tanais ; *IOSPE*, II, 451 : [...] κος Σευ[θ]ου. — 3. Panticapaion, în *VDI*, 1941, 1, p. 208, nr. XX : Χοσά γυνή Σεύθου χάϊρε. — 4. Ai-Todor ; *IAK*, XL, 1911, 38, pl. III/3 (relief cu cavalerul trac) : *D(is) M(anibus) L. Furio Seu[tho]-ero?* *op(tioni) prae(ecti) coh. I T[hracum. -yriorum?]*.

Numetrac din cele mai frecvente, cunoscut în o sută de exemple ; majoritatea la Detschew *Sprachreste*, 434—437.

S i s o s *, Panticapaion ; în *IOSPE*, II, 263 (= *KW*, 196) : Χοίδρα θυγάτηρ Σισου χάϊρε.

Cf. numele trace *Sises* Mucasenii ; *CIL*, III, 6137 (= în *Izvestiia-Société*, III, 1912—1913, 10—11), Iulia *Sisi* : *CIL*, VI, 2696 ; *Maximina Sisi* : *Histria*, VII, 1923, 64, nr. 59 (= *SEG*, II, 458), *Sese Lenulae (iliius) Dansala* : *CIL*, XIII, 7049 etc. ; *ED*, II, 237 ; Detschew, *Sprachreste*, 449—450. Totuși originea tracă a numelui *Sisos* din sudul Ucrainei rămâne dubioasă.

S i s u l i s *, Gorgippia : *IOSPE*, IV, 445 (= *KW*, 239) : Σισουλι Νικίου χάϊρε.

Cf. *Sisos* ; *ED*, II, 237 ; Detschew, *Sprachreste*, 450.

S i s y r o s, Chersonesos ; *IAK*, X, 1904, 24, 17 (= *KW*, 80, sec. II e.n.) : Ηρακλέων Μηγοφώντος ό και Σισυρος Ἡρακλεώτης.

E un personaj originar din Heraclea Pontica ; cf. numele *Sisiros* în Thasos ; *IG*, XII₈, 378, Detschew, *Sprachreste*, 450.

S i t a l c e s, Panticapaion : 1. *IOSPE*, II, 29 B, 33 (= *IAK*, XXXVIII 1910, 1, nota 2) : Θεοδόσιος Σι[τ]αλκ[ου]. — 2. *IAK*, XXXVIII, 1—2 (a. 221 e.n.) : πατέρα σ[υνό]δου Σειτα[λκην].

Exemple pentru numele *Sitalces* : *ED*, I, 80, Detschew, *Sprachreste*, 450—452.

S p a r t a k o s, vezi *Spartokos*.

S p a r t o c i o n, Gorgippia : 1. *IOSPE*, IV, 432 : Σπαρτοκιων. Σωστρατου — 2. *IAK*, LVIII, 1915, 35, 20 : Σπαρτωκιων Συμμαχου. 3. Anapa ; *IAK*, XXXVII, 1910, 38—39, nr. 2, 24 : Σπαρτωκιων (Ἀ)γαθοῦ.

Este un derivat diminutival de tip grecesc al numelui trac *Spartakos*, *Spartokos* ; alt exemplu : *IG*², II, 1011 (Atena, a. 106 l. e. n.).

Spartokos, variantă *Spartakos*, numele a cinci regi în Bosporul Cimmerian. 1. Spartokos I (a. 438—433) întemeietorul dinastiei ce-i poartă numele, Diodor, XII 31, 1: οἱ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου βασιλεύσαντες, Ἀρχεανακίδαι . . . — διεδέξατο δὲ τὴν ἀρχὴν Σπαρτακος, καὶ ἤρξεν ἔτη ἑπτὰ; 36,1; XIV 93, 1: Σάτυρος ὁ Σπαρτοκου υἱός. Monede: Minns, pl. VI/15: βασιλέως [Σπαρ]τοκου (Geyer, *RE*, III A, 1540—1541, 1). — 2. Spartokos II (347—344), fiul lui Leucon (387—347), Diodor, XVI 31, 6; 52, 10; *IG*², II, 212 (= ¹, II₅, 109b = Syll.³, 206 = Minns, 651, 28): Σπαρτοκῶ Παιρισαδῆ Ἀπολλωνίῳ λευκῶνος παισί· Σπαρτοκος etc. (Geyer, *RE*, III A, 1541—1542, 2). — 3. Spartokos, III (304—303—284—283), fiul lui Eumelos, Diodor, XX 100, 7; *IG*², II, 653 (= ¹, II, 311 = *Syll.*³, 370 = ², 194 = Minns, 652, 34); *IOSPE*, II, 13 (= Minns, 652, 33); 15; 17; 35; 348; 349 (Geyer, *RE*, III A, 1542, 3). — 4. Spartokos IV (jum. II sec. III î.e.n.), fiul lui Pairisades II, *IOSPE*, II, 18 (= Minns, 653, 37): βασιλε(ύ)οντος Σπαρτόκου τον Παιρισαδον; Schol. Ovid. *Ibis*, 309: *Leucon unus ex Ponticis regibus Spartacon fratrem suum interfecit, qui cum Alcathe uxore sua solebat adulterari. Postea idem Leucon interfectus est ab uxore sua.* Probabil identic cu nr. 5 (Geyer, *RE*, III A, 1452—1543, 4). — 5. Spartokos V, tatăl reginei Camasarye: *IOSPE*, II, 19 (= Minns, 653, 38): βασιλίσσης καμασαρυης τῆς Σπαρτ[οκ]ου θυγατρός; Syll.³, 439 (Diehl, *RE*, XVIII, 2427). — La Panticapaion, cărămizi cu stampila. βασιλέως Σπαρτοκου: *Ist. Bosp.*, 312, nr. 83, Σπαρτοκου: 312, 84, 85, 86; Σπαρ: 312, 81 și 82; *IAK*, XI, 1904, 156, nr. 709; XVIII, 1906, 126: [Σ]παρτοκ[ος] Π[αιρισα]δ[...]. — 6. Olbia: *IOSPE*², I, 214 (= *IAK*, XXXIII, 1909, 42 = AA, 1909, 174, sec. IV î.e.n.): Σπαρτοκος Κλε[ι]δήμου.

Alte exemple nume pentru acest nume trac: *ED*, I, 220—221; Detschew, *Sprachreste*, 473.

Susos*, Șaba lângă Cetatea Albă (Tyras); *IOSPE*, IV, 454 (= ², I, 11 = *KW*, 238): Διονυσία Πία γυνή Σουσου χαῖρε.

Exemple pentru numele *Susa*, *Susos* din Tracia (*ED*, II, 237; Detschew, *Sprachreste*, 472—473) nu dovedesc originea tracă a numelui, care în nordul Pontului Euxin e mai curînd iranian, ca și *Susuton*: *IOSPE*, I, 71 (= ², I, 114, la Olbia).

Syrion*, Chersonesos; *IOSPE*, IV, 115: Συριων Συριωνος χαῖρε, Σωπολις Συριωνος χαῖρε.

Mateescu, *ED*, II, 238; Detschew, *Sprachreste*, 472. Originea tracă a lui *Syrion* din Chersonesos e mai puțin probabilă.

Tanysalos*, vezi *Salas*.

Tarsas, Panticapaion: *IAK*, XLV, 1912, 16: Ζευλας Ταρσα.

Unul din cele mai frecvente nume trace; numeroase exemple în *ED*, I, 119; Detschew, *Sprachreste*, 492—494; cf. și Tarsus.

Tarsus(?), Panticapaion: *IAK*, XVIII, 1906, 128, nr. 44 (= *KW*, 262): γυνή Μα Μονίμ[ου] υἱο[ι] Τ[α]ρσους κα[ι] Ἡραει [καὶ] Θεονίκα χαίρετε.

Lectura numelui nu este sigură; ar putea fi o variantă a lui *Tarsas*.

Tarulas, Panticapaion: 1. *IOSPE*, IV, 331 (= *KW*, 222, incep. sec. I e.n.): Παιρσαλου, [υἱέ] Ταρουλου, [χ]-α(ῖ)ρε. — 2. *SEG*, II, 492

(= *Izv. Akad. Russ.* II, 1922, 103, nr. 8) : Σαμβίων, υἱὲ Ταρουλου, χαῖρε. — 3. M. Rostovtsev, *Ir. Gr.*, 135 (= *RA*, I, 1922, 62, nota 1 = *DACL*, II, 2652, vas de aur) : Ξεβανόκου Ταρουλας ἐποίει ΜΗ.

Nume frecvent și exclusiv trac în numeroase atestări, din care majoritatea în *ED*, I, 78; 238; Detschew, *Sprachreste*, 491—492.

Thracidas, Panticapaion : *IOSPE*, II, 237 (= *KW*, 191) : Καλητύχη γυνή Θρακίδου χαῖρε. — 2. *VDI*, I, 1941, p. 202, VIII : Θρακίδας υἱὸς Θρακίδου χαιρε.

ED, I, 78, 85, 221 citeva exemple din inscripții latine; Detschew, *Sprachreste*, 206—207.

Zeilas, Panticapaion; *IAK*, XLV, 1912, 16 : τα[ύ]την στηλῖδα ἀνε[σ]τήσατ[ο] Ζεϊλας Ταρσα[!νουμφευτ]ῆς ἀλόχῳ.

Nume tracice (semnalat de Skorpil ca „bitinic”), exemple din Tracia : *Zeile* fem. : *BCH*, XXII, 1898, 525, r. 51, *Ziles* : *JÖAI*, XXX, 1936, Bbl. 76; *Materiale*, II, 1956, p. 617; *Zelas* : *GIG*, III, add. 3827 y. 3846 z, *Zilicentius* (var. *Zelicientius*) tribunus : *Acta Sanct.* Ian., I, p. 134.

Zinna, Olbia; *Zap Od*, XXVIII, 1910, 61 : οἱ περὶ Ζιννα Στρατο-νεῖκου στρατηγοί.

Trac *Zeines* : *ADB*, 306 (= *AEM*, XVII, 1894, 206), *Zina* fem. : *CIL*, XVI, 83; *Zinebtus* : *Histria*, VII, 68; *Zinama* : *CIL*, III, 8147; VI, 2638; *Izvestiia-Institut*, IV, 1926—1927, 102—103, nr. 26; *Zinima* : *Cod. Iust.*, IV, 21, 7; *Zinenis* : *ADB*, 160 (= *CIL*, III, 14210 = 7470); *Zeinoma* : *SEG*, I, 304; *Zeinoporeis* : *Izvestiia-Institut*, XIV, 1940—1942, 43, nr. 144; *ED*, I, 168; Detschew, *Sprachreste*, 188—189.

Zulemes, fem. Sarmatiae incerta; *IOSPE*, I, 178 (= ², I, 338 = *CIG*, II, add. 2096h = *Materarch*, XIX, 1896, 50, fig. 14) : Ναεῖς Διονυσίου καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ζουλεμης Διονυσίου.

Tomaschek, II/2, 41; *ED*, I, 146; II, 232; Detschew, *Sprachreste*, 194. Rădăcina *zul-* în numele *Μηραζουλα Σαλου* (dubios, din cauza sunetului -ph-) : *BCH*, XXI, 1897, 130, nr. 15, fig. 12 (= *Sbornik XIII*, 1896, 413, 15); poate variantă *Sulu* ... : *CIL*, III, 7437 (= 6150); II, 17, 0 0 : *JÖAI*, XXIII, Bbl. 197—198, 156 și chiar *Zoltes* (inscr. greacă inedită din Istria, descoperită în 1931; *Raimullouzolo* (?) : *CIL*, VI, 32571.

Zures, Čobruči (Cioburciu) pe Nistru, la Cetatea Albă (Tyras) : *IOSPE*, I, 2 (= ², I, 2 = *IGR*, I, 1438 = Minns, 639, 3) : Κ[α]ῖσαρ Ζουρη ἄρχων.

Exemple din Tracia : *Zures*; *DTR*, 28, 64, fig. 23; *Dacia*, V—VI, 1935—1936, 380; *Godišnik-Plodiv*, I, 1948, p. 58—59; Detschew, *Sprachreste*, 194—195.

Zurozis, Olbia; *IOSPE*², I, 84 (= *IAK*, XVIII, 1906, 104 = *AA*, 1906, 121 = Minns, 643, 11) : οἱ περὶ Ἀρχίδημον Δαδακου στρατηγοί — Ζουροζις Γετομουσου.

Zurozios, Olbia; *IOSPE*, I, 65 : οἱ περὶ Σαραξασον Ποσειδῆου στρατηγοί — Νεικίας Ποντικῶ, Πουρβακης Ζουροζιου, etc.

Nume tipic traco-getic, derivat cu sufix -z-; Detschew, *Sprachreste*, 194.

ФРАКО-ГЕТСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В СКИФИИ И БОСПОРЕ КИММЕРИЙСКОМ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Автор пересматривает вопрос о фрако-гетских элементах в античную эпоху (начиная с V в. до н. э.), документируемых целым рядом собственных имен на территории Северного Причерноморья: а) между дельтой Дуная и Днепром, б) в Крыму, в частности в Пантикапее (Керчи) и в Тамани. Чтобы объяснить их присутствие, выдвинули три теории (из числа которых первая уже давно опровергнута исследователями): 1) по мнению А. Бека, фракийские собственные имена были записаны династией спартокидов (V в. до н. э.); 2) фракийскими элементами, эмигрировавшими в качестве наемных войск; 3) автохтонным или во всяком случае давним характером пребывания фракийцев в Боспоре Киммерийском. Отражая в настоящей работе современной этап изучения вопроса, автор пытается способствовать его разрешению более точным установлением фрако-гетских собственных имен, встречающихся на северном побережье Понта Эвксинского. Он исправляет ошибки и преувеличения, допущенные предшественниками (Матееску, Пырваном, Згустой) при классификации фрако-гетского и скифо-сарматского антропологического материала этой области.

А. Геты между Серетом и Днестром оставили следы в топонимии: Заргидава, Тамасидава, Пироборидава и т. д.; в антропонимии: Рундаchio (?), Мокка, Зурес, Сусос.

К востоку от Днестра: Клепидава в Подолии; менее достоверно: Сарди, Березан(?), Серимон, цитированных Пырваном; имена людей в Ольвии Брайадос (?), Кунос, Даос, Дизазелмис, Дизес, Дрейбалис, Дирпанаис, Гетомусос, Голас, Моккас, Мукатралис (из Мезии), Поробонус, Сеутхес, Спартокос, Зинна, Зурозис. Эти фрако-гетские народные элементы, по-видимому, связаны географической непрерывностью с элементами гетской территории у устьев Дуная.

Б. В Боспорском царстве с центром в Пантикапее (Керчи) документировано большинство (около 3/4) фрако-гетских элементов Северного Причерноморья. Династия Спартока (438—107 н.э.) была фракийского происхождения, как на это указывает его имя, чередующееся с серией Паирисадес и Комосарие (возможно фрако-иранского происхождения) и с греческими именами (Сатирос, Леукоң и др.). По-видимому, Спарток был местным, боспорским элементом, а не „кондотиером“, прибывшим с фракийскими наемниками с Балканского полуострова (из Одрисского царства). В Боспорском царстве на надписях, особенно на надгробных, встречаются многочисленные фракийские имена местных жителей (Аулузелмис, Аулузенис, Бензеис, Битис, Далазелмис, Мокапорис, Садалас и др.). Э. Минцс, М. И. Ростовцев и др. допускают существование древней, возможно киммерийской народности, а не переселенцев, прибывших позже. Другие авторы, особенно Матееску, оспаривают это положение,

считая, что речь идет о недавнем переселении фракийцев с Балканского полуострова и из Вифинии, либо о „передаче фракийских собственных имен через греческие колонии” и т. д. Последнее предположение менее правоподобно, чем первое. Действительно, фракийские имена гораздо менее многочисленны, чем иранские (скифо-сарматские) и греческие; речь идет о фрако-гетском меньшинстве, не оставившем следов в топонимии. Пересмотр и перегруппировка имен в Боспоре Киммерийском достоверного или весьма вероятного фракийского происхождения, показывают, что более обоснованной является теория Ростовцева о древности тамошнего фракийского элемента.

В. Фрако-гетские имена гораздо менее многочисленны, чем это утверждали Матееску и Пырван (в составленной Матееску таблице из 116 фракийских имен на скифо-сарматской территории 47 бесспорно иранского происхождения, как Аблонакос, Зорфинес, Амсалакос и некоторые имена фрако-иранские: Комосарие, Пайрисадис, Пайрисалос. Автор выявляет двусмысленный характер некоторых имен и возможные пробелы настоящего репертуара.

Г. Репертуар фрако-гетских названий на скифо-сарматской территории в алфавитном порядке, дополненный документацией эпиграфического текста, наблюдениями и возможным обсуждением вопроса о происхождении и значении имен.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Северное побережье Понта Эвксинского, с главными населенными пунктами, где были найдены надписи с фрако-гетскими собственными именами.

Рис. 2. — Посвященный рельеф со сценой „Охотника на коне“, посвященный фракийцем Аулузенисом (из Керчинской или Таманской области, Государственный Эрмитаж, Ленинград).

LES ÉLÉMENTS THRACO-GÉTIQUES EN SCYTHIE ET DANS LE BOSPHORE CIMMÉRIEN

RÉSUMÉ

L'auteur se livre à un nouvel examen des éléments ethniques thraco-gétiques, attestés par une abondante série de noms de personnes, sur le littoral septentrional de la mer Noire dans l'Antiquité (à partir du Ve siècle avant notre ère) : a) entre le delta du Danube et le Dniéper ; b) en Crimée, plus particulièrement à Panticapée (Kertch) et dans la presqu'île de Taman. Leur présence y a été expliquée jusqu'ici à l'aide de trois théories (dont la première a été depuis longtemps abandonnée par les érudits). C'est ainsi que, selon A. Boeckh, les noms thraces de personnes auraient été apportés par la dynastie des Spartocides (Ve siècle avant notre ère). Pour d'autres auteurs, il s'agit là de formations de mercenaires immigrées de Thrace. Certains enfin soutiennent le carac-

tère autochtone ou, pour le moins, la présence très ancienne des Thraces dans le Bosphore Cimmérien. Tout en faisant le point de la question, le présent travail s'efforce d'apporter une contribution à ce problème, en déterminant, avec plus de rigueur, les noms propres thraco-gétiques rencontrés au Nord de Pont-Euxin, et en redressant certaines erreurs ou exagérations commises par le passé (Mateescu, Pârvan, Zgusta) en matière de classification du matériel anthroponymique thraco-gétique et scytho-sarmate de cette région.

A) Entre le Siret et le Dniester, les Gètes ont laissé des traces dans la toponymie : *Zargidava*, *Tamasidava*, *Pioboridava*, etc., ainsi que des anthroponymes : *Rundacio* (?), *Mocca*, *Zures*, *Susos*.

A l'Est du Dniéper, *Clapidava* en Podolie (les noms de *Sardi*, *Berezan* (?), *Serimon*, cités par Pârvan, sont moins certains) : noms de personnes à Olbia ; *Braiados* (?), *Cunos*, *Daos*, *Dizazelmis*, *Dizes*, *Dreihalis*, *Dyrpanais*, *Getomusos*, *Golas*, *Moccas*, *Mucatralis* (de Mésie), *Porobonus*, *Seuthes*, *Spartocos*, *Zinna*, *Zurozis*. Ces éléments populaires thraco-gétiques semblent se rattacher par une continuité géographique à ceux du territoire gétique des bouches du Danube.

B) C'est dans le royaume du Bosphore, dont le centre était Panticapée (Kertch), qu'est attestée la majorité (les 3/4 environ) des éléments thraco-gétiques rencontrés au Nord du Pont-Euxin. La dynastie de *Spartocos* (438—107 avant notre ère) était d'origine thrace comme l'atteste le nom, alternant avec la série des *Pairisades* et des *Comosarye* (peut-être d'origine thraco-iranienne) et avec des noms grecs (*Satyros*, *Leucon*, etc.). *Spartocos* semble avoir été un élément d'origine locale, à savoir, du Bosphore plutôt qu'un «condottière» venu «des Balkans (Odrysia)» à la tête de mercenaires thraces. Dans le royaume du Bosphore, on retrouve maint nom thrace porté par les indigènes, notamment dans les inscriptions funéraires (*Auluzelmis*, *Auluzenis*, *Benzeis*, *Bithys*, *Dalazelmis*, *Mocaporis*, *Sadalis*, etc.). E. Minns, M. I. Rostovtzev, etc. ont admis qu'il peut s'agir, en l'occurrence, d'une très ancienne population, éventuellement cimmérienne, et non d'une récente immigration thrace, ce que contestent d'autres chercheurs, notamment Mateescu, qui sont d'avis qu'il s'agit bien d'une immigration récente de Thraces des Balkans et de Bithynie, ou de «la transmission de noms propres thraces par l'intermédiaire des colonies grecques», etc., hypothèse qui s'avère moins plausible que la première. En fait, les noms thraces sont bien moins nombreux que les noms iraniens (scythosarmates) et grecs ; on a affaire à une minorité thraco-gétique qui n'a laissé nulle trace dans la toponymie. Un nouvel examen et le regroupement des noms, certainement ou du moins très probablement, thraces, du Bosphore Cimmérien montrent que c'est la théorie de Rostovtzev sur l'ancienneté de l'élément local thrace qui est la plus vraisemblable :

C) Les noms de personnes thraco-gétiques sont bien moins nombreux que l'ont affirmé Mateescu et Pârvan (du tableau dressé par Mateescu, de 116 «noms thraces attestés pour le territoire scytho-sarmate», 47 noms, tels que *Ablonacos*, *Zorthines*, *Ompsalacos*, etc., sont de toute évidence iraniens ; d'autres sont thraco-iraniens, tels que : *Comosarye*, *Pairisades*,

Pairisalos). L'auteur souligne également le caractère équivoque de certains noms, de même que les lacunes éventuelles du répertoire actuel.

D) *Répertoire des noms thraco-gétiques* du territoire scytho-sarmate, classés alphabétiquement, avec la documentation afférente et le texte épigraphique, complétés par des explications ou, le cas échéant, de discussions sur l'origine et la signification de certains noms.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Littoral septentrional du Pont-Euxin avec les principales localités où ont été découvertes des inscriptions comprenant des noms propres thraco-gétiques.

Fig. 2. — Relief votif figurant la scène du « Cavalier chassant », offrande du Thrace Auluzenis (provenant de la région de Kertch ou de Taman; aujourd'hui au Musée de l'Ermitage, à Léninegrad).

